

Libanios görög irodalmi
műveltsége levelei alapján.

Írta:

Izalay János Albert
benes tanárjelölt.
(Nyelvtudomány-doktori értekezés.)

Diss. TA 247

C.

LIBANIOS GÖRÖG IRODALMI MŰ-
VELTSÉGE LEVELEI ALAPJÁN.

Irta:

Szalay János Albert
bencés tanárjelölt.

LIBANIOS GÖRÖG IRODALMI MŰ- VELTSÉGE LEVELEI ALAPJÁN

É r t e k e z é s .

Irta:

Szalay János Albert

bencés tanárjelölt.

P A N N O N H A L M A .

MCMXXVI.

1926

I R O D A L O M :

1. Csengeri János: Homeros. Költők és írók. Franklin. 1907.
2. " " : Homeros poetikája. Bud. Szemle. 1894.
3. " " : Aischylos tragédiái. M. Tud. Ak. k. 1903.
4. " " : Sophokles drámái. Lampel R. Budapest. 1919.
5. " " : Euripides drámái. M. Tud. Ak. k. 1911, 1915, 1919.
6. Heinrich Gusztáv: Egyetemes irodalomtörténet. I. k. 1903.
7. Hornyánszky Gyula: Kis és nagyterületű állam. Történeti Szemle. X. 1921.
8. Pecz Vilmos: Ókori lexikon. Budapest. 1902.
9. Péterfy Jenő: Összegyűjtött munkái. Budapest. 1902.
10. Fritz Schemmel: Der Sophist Libanios als Schüler und Lehrer
/: Neue Jahrb. f. d. klass. Alt. 1907: /.
11. Richard Förster: Zur Schrifstellerei des Libanios. /: Neue
Jahrb. d. Phil. und Ped. 1876: /.
12. Eduard Norden: Die antike Kunstproza. 1909.
13. Wilhelm Christ: Geschichte der griech. Literatur. München.
1898. /: Müller Iván Handbuch-ban: /.
14. Otto Seeck: Geschichte d. Unterg. d. ant. Welt. Berlin. 1911.
15. Pauly Wissowa: Real - Encyklopädie d. class. Alterthums.
16. Pauly's: Realencyklopädie der class. Alterthums Wissen-
schaft.
17. Fritz Schemmel: Die Hochschule von Alexandria im IV. u.
V. Jahrhundert. /: Neue J. f. d. klass. Alt.
1909. XXIV: /.
18. " " : Die Hochschule von Konstantinopel im IV.
Jahrhundert. /: Neue Jahrb. f. d. klass. Alt.
1908. XXII: /.
19. " " : Die Hochschule von Athen im IV. und V.
Jahrhundert. /: Neue Jahrb. f. d. klass. Alt.
1908. XXII: /.
20. Georg Grupp: Kulturgeschichte d. röm. Kaiserzeit. München.
1904.
21. Hermann Peter: Die geschichtliche Literatur über die r.
Kaiserzeit bis Theodosius I. und ihre
Quellen. Leipzig. 1897.
22. Krumbacher: Geschichte der byzantinischen Litteratur.

- München.1897./:Müller Iván Handb.-ban:/.
- 23.Anton Westermann:Geschichte der Beredsamkeit,in Griechenland und Rom.Leipzig.1833.
 - 24.M.S.Friedr.Schoell:Geschichte d.gr.Litt.Berlin.1830.
 - 25.Suidae Lexicon graece et latine:Godofredus Bernhardy.
Halis et Brunsvigae.1853.
 - 26.J.L.Ussing:Erziehung und Jugendunterricht bei den Griechen und Römer.Berlin.1885.
 - 27.Fritz Baumgarten,Franz Poland,Richard Wagner:Die Hellenische Kultur.1913.³ Leipzig.
 - 28.Fenelon:Dialogues sur l'Eloquence.Paris.1718.

K I A D Á S O K :

- 1.Libanii Sophistae Epistolae.Joannes Christophorus Wolfius.Amstaeledami.1738.
- 2.W.Dindorf:Homeri Ilias.Editio Teubneri.
- 3.C.Hentze:Homeri Odysseia.Editio Teubneri.1912.
- 4.Carolus Goetlingius:Hesiodi Carmina.Gothae.1843.
- 5.Theodorus Bergh:Poetae Lyrici Graeci.Lipsiae.1866.
- 6.Henricus Weil:Aeschyli tragoediae.Lipsiae.1889.
- 7.W.Dindorf - S. Mekler:Sophokles Tragoediae.Lipsiae.
Editio Teubneri.1911.
- 8.Augustus Witzchel:Eurupidis Tragoediae.Editio Tauchnitziana.Lipsiae.1855.
- 9.Fred.H.M.Blaydes:Aristophanis comoediae.Halis Saxonum.
- 10.C.Hude:Thukydides Historiae/lib.I -VIII/.Lipsiae.
Editio Teubneri.
- 11.C.F.R.Hermann:Plato:Res Publica.Lipsiae.Editio Teubn.
1911.
- 12.Guilielmus Dindorf:Demosthenis Orationes.Lipsiae.Editio Teubneri.1855.Vol.III.
- 13.Ammianus Marcellinus:Rerum gestarum libri.Henricus Valesius.Parisiis.1636.
- 14.H.Hurter S.J.:Sanctorum Patrum Opuscula Selecta.Series prima.Vol.I.
- 15.Migne;P.L.IV.,Liber ad Demetrianum.

T A R T A L O M.

I.A korbeli irodalmi viszonyok jellemzése...	6-16.
II.Libanios irodalmi működése.....	17-35.
III.Mennyire ismerte Libanios a klasszikus görög irodalmat?..	36-120.

A./ K Ö L T Ő K :

1.Homeros.....	37-75.
2.Hesiodos.....	75-77.
3.Pindaros.....	77-83.
4.Aischylos.....	83-85.
5.Sophokles.....	85-87.
6.Euripides.....	88-96.
7.Aristophanes.....	96-103.

B./ P R Ó Z A I R Ó K :

1.Thukydides.....	106-109.
2.Platon.....	109-114.
3.Isokrates.....	114-118.
4.Demosthenes.....	118-120.
IV.Kortársak véleménye Libaniosról..	121-123.

I.

A KORBELI IRODALMI VISZONYOK
JELLEMZÉSE.

Libanios a haldokló pogány világ utolsó képviselői közé tartozik. Megöregedett, újat alkotni nem tudó, a régi ~~psz~~gő fiatal kor hagyományaiból élő kornak hű gyermeke. Miként az öregek öreg napjaikban csak arra törekeshetnek, hogy egész életük irodalmi gyümölcsét összehordják s rendszerbe szedjék, a bomlásnak indult, többé már irodalmilag nem egységes kor embereinek is legfőbb gondja az volt, hogy a legjobbat, amit a hosszú nagy mult friss erejében, fiatalságában kikutattak és létrehoztak, most összegyűjtsék és az antik irodalom legszebb gondolatait idézgessek, hogy így velük született görög lelkeket kielégítsék. Cyprianus, Karthagó rhétora, majd utóbb püspöke, irataiban több helyen is említi, hogy a pogány világ összes intézményével, kulturájával együtt már megöregedett, nem tud olyan hatalmas műalkotásokat felmutatni, mint amilyeneket magáénak vallhat büszke önérzettel a nagy mult: "Illud primo in loco scire debes, senuisse iam mundum, non illis viribus stare, quibus prius steterat, nec vigore et robore eo valere quo antea praevalerat." /Migne, P.L.IV.Lib. ad Demetrianum. 3 c./. Sivár a kor

képe, az egykor bőségesen ömlő forrás kiapadt." Ohne Zweifel zeigt sich hierin eine entsetzliche Trägheit des Geistes, die in solcher Weise über die ganze antike Welt verbreitet, schon allein genügen könnte, um ihren Untergang zu erklären..... Auch Litteratur und Kunst bewegen sich ausschliesslich in einer öden Nachahmung, die geistig immer durstiger, technisch, immer schwächer wird." /Otto Seeck: G.d. Untergangs d. ant. Welt. I. 217. 1. Berlin. 1910. / A legnyomasztóbb gondolat - szegénység lép fel a szellemi élet terén. Hadrián császár után, igazi irodalomról, számottevő tudományról beszélni nem lehet. Tudósok, költők tevékenysége kizáróan csak kiváló elődeiknek gondolat nélküli utánzásában és kivonatolásában nyilvánul. Megszaporodott az utánzók száma a tudományos irodalomban és költészetben, ép így a művészetek terén is. Már pedig: "von einer absterbenden Litteratur ist nicht viel zu erwarten." /Christ: G. d. gr. Litt. 1898³. II. r. 783. 1. / Azok az országok, melyekben egykor a kultura megszületett, majd virágkorát élte, a haldoklás képét mutatják. A görög szellem, amely egykor csak adni tudott műveltségéből, most csak befogadott. Beteljesedett Seneca irodalomtörténeti megállapítása: "Fati ma-

ligna perpetuaque in rebus omnibus lex est, ut ad infimum velocius quidem, quam ascenderant, relabuntur." / Ann. Seneca: contr. I. praef. 7. / .A tiszta görög lélek már nem volt fogékony a külső behatások iránt." Jeder Fortschritt der Speculation auf heidnischen wie auf christlichem Gebiete ging aus von denjenigen Provinzen, in welchen eine tiefe Schlicht semitischem Volkstums mit einem dünnen Firniss griechisch - römischer Bildung überkleidet war, von Syrien mit seinen Nachbarlandschaften, von dem phöniciſchen Afrika, namentlich von dem halbjüdischen Alexandria." / Otto Seeck: i. m. I. 271. 1. / .Érdekes, hogy ahol még van irodalmi élet, ahol az irodalmi termékek felülmúlják még az általános közepszerűséget, ennek is a hazája semita, vagy legalább is félsemita, akiket nem a régi Görögország nevelt. Lássunk csak néhány példát. Lukianos, korának legzseniálisabb és legszellemesebb satirikusa a syriai Samosatában, Ammianus Marcellinus a mélygondolkodásu történetíró és írónk Libanios, a kiváló szónok és sophista, a syriai Antiochiában születtek, a gazdag költői tehetséggel, élénk fantáziával megáldott eposzíró és panegyrikus költő Claudius Claudianus a fél - zsidó

Alexandriában látta meg legelőször a napvilágot. Joannes Chrysostomos, Libanios földije. A kegyetlen moirának csalfa játéka, hogy a haldokló klasszikus kor irodalmának főképviselői épen azok táborából kerültek ki, akikről egyéb nyilatkozata nem volt a klasszikus görögnek, mint hogy, "durva" βάρβαροι ". Platon és Aristoteles műveinek közt.

Lássuk már most, hogy a prózai műfaj két ágában, a filozófiában és a retorikában mennyiben mutatkozik ez az utánzás, vagyis hogyan hatott a klasszikus filozófia és retorika Libanios idejében a bölcselelőkre és a szónokokra.

F I L O Z Ó F I A .

A filozófia a görög szellem nagyságának e biztos ismertető jele, inkább irodalmi munkásság volt, mint mélyreható, a dolgok okait kutató gondolkodás a Kr. utáni III. és IV. században. A filozófiával való foglalkozás lényegében semmi más nem volt e korban, mint kifejtése, magyarázgatása a rájuk maradt tételeknek. Elfogadják Aristoteles rendszerét, a stoicizmus tanát, a neopythagoreismust, a graeco - judaismust, de legnagyobb hatással volt rájuk Platon, főképen metafizikájával. Azért, ha filozófiai szempontból akarnók e kort elnevezni, neoplatonismus korának kellene

mondanunk. Abban az összes filozófiai irányok megegyeznek, hogy vallásuk a polytheismus, pantheonjukból egyedül csak a keresztények Istene van kizárva. Theurgikus és mistikus irányukkal a babona útjára tértek a neoplatonikusok, ép ezért tehetetlenek voltak valami új gondolat létrehozására. Platon és Aristoteles műveihez kommentárokat írtak. Maga Libanios kijelenti, hogy korának egész filozófiai működése nem más, mint Platon és Aristoteles műveinek magyarázata: "ὁ δὲ πᾶς πόνος Ἀριστοτελούς καὶ Πλάτωνος δογμαμάτων ἐπισημήνῃ".

/ep.1205./ Az okát is kifejti ebben a levélben. Eszerint minden filozófiai gondolkodás alapja e két szellemóriás munkálkodása, sőt tovább megy, az ő rendszerük teljesen kiépített épület, amelyre még a tetőt is ők rakták fel: "τοῦτο ἔργον ἐστὶν, τοῦτο κρητὶς, θεμέλις, οἰκοδομία, στέγη". Mindaz, ami az ő haláluk után keletkezett, a szellemi erőlködésnek, kifícamodott észjárásnak gyenge terméke, /τὰ ἄλλα δὲ πᾶσι βραχέως/. E kor tudósai sokat írnak, de munkájuk a régi nagyoknak compilatiója. Encyklopedikusok inkább, mint rendszerbe foglalók. Az ilyen irányú filozófia három városban virágzott: Byzantiumban

/:Themistios:/,Alexandriában/:Hypathia:/ és Athénben.

R H E T O R I K A

A görög szellem másik életre való hajtása a retorika. Az ékesszólás középponti helyet foglal el a tanításban is, de az életben is. "Das Ideal des Antiken Menschen war der Redner". /Seek: i. m. IV., 169. l. /. Gyönyörűen fejtegeti Fénelon a retorika hatását az egész görög népre: "Chez les Grecs tout dependait du peuple et le peuple dependait de la parole. Le peuple etoit entraîné par les rhéteurs artificieux et vehemens. La parole etait le grand ressort en paix et en guerre". /Fénelon: Dialogues sur l' Eloquence. Paris, 1718. 270. l. /. A szónoklás kifejlődésének sine qua non - ja a szólásszabadság, a $\pi\alpha\rho\rho\eta\sigma\iota\alpha$, amelyhez minden polgárnak joga volt a demokratikus Athénben. A tárgyalások nyilvánossága, a perek gyakori volta, a népgyűlések vezetése, mind - mind hozzájárultak a retorika kifejlődéséhez. A második sophistika idejében a retorika is második virágzását éli. Azonban a két kor között, amennyiben hatással van a kor a retorikára, nagy a különbség. A retorika iskolák ebben az időben elszakadtak a közelettől, megszűnt a $\pi\alpha\rho\rho\eta\sigma\iota\alpha$ a császárok vad tyrannis-

musa miatt. Ammianus Marcellinus így jellemzi e kort:

"Per suspicionem nebulas aestimati quidam noxii damna -
buntur: quorum pars necati, alii puniti bonorum mulctatio-
ne, actique laribus suis extorres, nullo sibi relicto prae-
ter querelas et lacrimas. Et civili iustoque imperio ad
voluntatem converso cruentam claudebantur opulentae do-
mus et clarae. Nec vox accusatoris ulla ut saltem specie
tenus crimina praescriptis legum committerentur, quod ali-
quoties facere principes saevi: sed quid - quid caesaris
implacabilitati sedisset, id velut fas iusque perpensum
confestim urgebatur impleri". /Rerum gest. lib. XV. 1. 4. /.

Ezen nyomasztó hatás alatt képzeleti világban éltek. Kép-
zelt volt a tárgy, üres szóvirág a nyelv. Udvari fondorko-
dás, hízelt, alattomos, kegyetlenség a kor fő jellem-
vonása. Hízeltgett írónk is, ép úgy, mint a többi. /V. ö. ep.

18. /*ἡ γένος ἐπιδικητικόν* fellendült, lehanyatlott a másik
kettő / *γένος συμβουλευτικόν* és a *γένος δικανικόν* /.

A rhetorok a régi nagy múlt mezején járnak, tárgyukat kizá-
ráva a régi korból veszik politikai és törvényszéki gya-
korlataikhoz. Így kapcsolódik bele a retorika útján is a
Kr. utáni 4. század embere a görögség fénykorába. Ez magya-
rázza meg azt a nagy tudást az irodalom terén, amellyel

lépten - nyomon találkozunk a sophisták műveiben. Ez a kor az utánzás korszaka. A görög kultúra szellemi hagyományai merev kristályosodásnak, jegecedésnek indulnak. Ez a kor nem hoz létre már eredetit, a múltat bámulja, a múltért lelkesedik, azt utánozza. Szerény epigonok haldokló gyengülése észlelhető a kor íróinál. De megbecsülést érdemelnek ennek a hanyatló kornak szellemi munkásai. A magasztalt görög kultúrát töviről-hegyire ismerik. A görög szellemet féltve őrzik. Innen magyarázhatók meg a közmondások kedvelése, melyekben egy nép bölcsesége szűrődik le csattanós, rövid, epigramma - szerű szellemességben, hiszen Aristoteles szerint is a közmondás az ősbölcsesség maradványa. Lássunk néhányat irónktól: *τότε ἄγονται κύκνοι, ὅταν κολοιοὶ σιωπήσωσι* (ep. 40.); *ἐξ ὄνυχος τὸν λέοντα* (ἐπ. 64.); *κοινὰ τὰ τῶν φίλων* (ep. 213.)

Ez az utánzás árulja el a kor gyermekeinél a szellemi nagyságot, mert ez tulajdonképpen a klasszikus műveltség öntudatossá tétele az utánzó részéről.

Libanios, mint rhetor sokáig tanította a görög irodalmat, tehát oly tartós ismeretre tett szert, hogy bármikor képes volt a görög írók tartalmi és alaki vissza-idézésére.

Ezt az irodalmi ismeretét akarjuk Libanios leveleiből kihámozni és írók szerint csoportosítani. Lássuk előbb azonban Libanios irodalmi munkásságát, majd jellemét, majd stílusát, amely szintén fontos bizonyítéka annak, hogy nagyon sokat tanulmányozta a klasszikus görög irodalmat.

LIBANIOS IRODALMI MŰKÖDÉSE

58.

II.

LIBANIOS IRODALMI MŰKÖDÉ -
S E .

RHETORIKAI MŰVEI.

Irodalmi alkotásai közül a legkisebb értékűek azok,
melyek a rhetorika-tanításra vonatkoznak. Ide tartozik 47
szöveggyűjtemény, előgyakorlatok, afféle rhetorikai kézi-
könyvek. Céljuk az volt, hogy bevezessék a hallgatókat az
akadémiai elméletbe /szöveg/ és gyakorlatba

^{mi} Siudas Libanios irodalmi működéséről ezeket mondja:"

Λιβάνιος σοφιστῆς Ἀντιοχείῳ . . . ἔγραψεν ἅπαντα,
ἐν οἷς Ἐγκώμιον εἰς Κωνσταντῖον τὸν βασιλέα,
ἕτερον εἰς Ἰουλιανόν, Μελέτας ῥητορικᾶς καὶ

Ἐπιστολᾶς " - /Lexicon:Libanios/. Valóban Libanios

ἔγραψεν ἅπαντα, gazdag irodalmi munkásságot fejtett ki. Élte
a szorgalmas írónak, a fáradhatatlan παιδαγωγός -nak az é-
lete. Ázsia henzsegett a sophistáktól, lármajuk betöltötte
a városok piactereit, de oly termékeny író^{tes} akitől annyi
irodalmi termék maradt volna ránk, mint Libaniostól, nem is-
merünk.

R H E T O R I K A I M Ű V E I.

Irodalmi alkotásai közül a legkisebb értékűek azok,
melyek a retorika-tanításra vonatkoznak. Ide tartozik 47
προβλήματα, előgyakorlatok, afféle retorikai kézi-
könyvek. Céljuk az volt, hogy bevezessék a hallgatókat az
ékesszólás elméletébe / θεωρία / és gyakorlatába
/ πραξις /.

36 *Σινηήματα*, elbeszélések változatos tartalommal és formában./Pl.:Herakles harca Deianeiráért/.

33 *ἑκψάσεις*, képeknek, szobroknak leírása, amelyek Libanios tantermében *ἑστᾶσθαι ὑπὸ τῷ ὀφθαλμῷ* /másolatban ki voltak téve, hogy a tanulók lássák.

27 *ἡ ὁπολιὰι*, jellemrajzok/pl.:Medeia lelki világa gyermekei halálakor, vagy Andromache gondolatai Hektor holttesténél/.

Ezen előgyakorlatok után vannak hosszabb lélekzetű kidolgozásai, *μελέται*, költött témájú beszédei. 50 maradt reánk tőle. Tárgyuk nagyon változatos/pl.:Achilles beszéde a követséghez, Patroklos beszéde Achilleushoz./

Megírta Demosthenes életrajzát/*βίος* / és kivonatokat/*ὀποθέσεις*/készített politikai beszédeiből.

B E S Z É D E I .

Mindezeknél nagyobb értékűek beszédei/*λόγοι* /. Szám szerint 68 maradt reánk. Közülük többet elmondott, de olyan beszédei is vannak, melyeket csak elküldött annak, akihez intézve voltak. Jellemző sajátosságuk, hogy mind a kor szükségleteiből nőttek ki, tehát irodalmi érték-

ken kívül historiai érdemük is van. Dr. Anton Westermann "Geschichte der Beredsamkeit in Griechenland und Rom" c. munkájában/Lipcse, 1833./összes műveit és beszédeit felsorolja/I.k. 330 - 342.lk./Ez utóbbiak közül fontosabbak: hat beszéd Julián császárról, egyet akkor mondott, mikor Julián ünnepélyesen bevonult Antichiába, ez a *προσφωνητικός*; három beszédet mondott halálára, egyet a rhetorok/*ὑπὲρ τῶν ῥητορῶν*/ és egyet a foglyok érdekében/*περὶ τῶν δεσμωτῶν*/. Ránk maradt beszédein kívül azonban vannak olyanok is, még pedig többnyire fiataalkori beszédei, melyekről csak leveleiben alkalom szerint elejtett szavaiból tudunk egyet-mást. Ilyenek: Strategios leányáról mondott dicsőítő beszéd/*λόγος τῆς Στρατηγίου θυγατρὸς*, ep. 495./, egy rövid *μνημῆς* és egy terjedelmesebb *ἐγκώμιον* Zenobios tanítója halálára/ep. 407./, egy dicsőítő beszéd/*ἔπαινος*/Spectatusra/ep. 18./, majd a Strategios praefectus praetorio - ról mondott dicsőítő beszéd/ep. 34, 356./, Thasganios nagybátyjára/ep. 286./, az olympiai játékosok magasztalására írt beszéd/ep. 34, 1335./, Volt egy *περὶ μισθοῦ* című/ep. 34./, azonkívül még több más

beszédjét is említi leveleiben/ep.286.,407./.

LEVELEI.

Libaniosnak legértékesebb és legjelentősebb munkássága azonban kétségkívül a levélírás terén mutatkozik.1607 levele maradt ránk görög szövegben és 400 latin nyelven.Ez utóbbi azonban nem kerülhetett ki Libanios keze alól,mert,mint látni fogjuk,nem is tudott latinul.Az 1607 levél irodalmi és történeti értékét tekintve színes mozaik.A személyek sokasága,akikhez intézve vannak,a tárgy különfélesége első pillanatra megkap bennünket ezen óriási levélgyűjteményben.Minden kor,különböző politikai pártállású egyének,szóval az egész világ minden eseményével,minden bajával és örömével együtt felvonul előttünk.A legfanatikusabb pogányhoz/Juliánus császár,Maxim^{us},Jamblichos,Demetrios,Fortunát^{us}/küldött levél barátságosan megfér ebben a collectióban a keresztényekhez/Athanasios alexandriai püspök,Joannes Chrysostomos konstantinápolyi patriarcha,Gregorios Nyssenos,Gregorios Nazianz.,Aburgios,Bakurios/intézett

levelekkel. Felvonulnak előttünk császárok/Julianos/, politikai pályán működő tisztviselők/Datianos, Jovianos/, képviselve van itt filozófus/Themistios, Jamblichos/ép úgy, mint sophista/Gymnasios, Himerios/, az ügyvéd/Anatolios/ép úgy, mint a rhetor/Abireios/. De van itt szegény posztókereskedő fiához/Dultitios/és alacsony sorsból származó egyénhez/Helpidios/is levél. Legnagyobb részük olyan személyekhez van intézve, akik Libaniosszal a tanulás folytán érintkezésben állottak.

Amilyen különbözők a személyek, ép oly változatos a tárgy is. A tanulásra vonatkozó ügyek, kérés, könyörgés, feddés, magasztalás, politika, vallás, irodalom ép úgy érdekli és a szíven fekszik, mint intim családi ügyek, egészség, betegség. Valóban csak Cicero, madame Sévigné, Kazinczy levelezése hasonlítható Libanioséhoz az epistolographiában. A személyeknek, akikhez írja leveleit és a tárgyaknak változatossága, amelyekről ír - azt hiszem - már megmagyarázza dolgozatunk mozaikszerűségét, ha részleteiben tekintjük; de egységes, gazdag irodalmi tudás, ismeret bontakozik ki e-

lőttünk, ha egészében vesszük.

Kiváló szerepe van e korban a levéltudománynak. Gregorios Nazianszenos valóságos elméletét adja e műfajnak.^{1.} A levélnek nem volt szabad sem hosszúnak, sem nagyon rövidnek lenni. Főkövetelmény volt, hogy világos /σαφηνεία/ és bájos /χάρος / legyen. A levélírás külső formájára is nagy gondot fordítottak. Tanulták az iskolában, előadásokat tartottak róla és a jó stílusú kapott leveleket nyilvánosan felolvasták. Libanios is hasonlóképp cselekedett tanulóitól az ilyen levelekkel, mint követendő példákkal /ep.128., 31./.

"Libanios heisst seine Schüler sich im Briefstil sorgfältig üben und die Briefe der Alten und Seine eigenen studieren /ep.954., vgl.1134./." /Peter: Geschichtliche Litteratur. I., 331. l./.

Nagy levelezése már kortársai előtt is feltűnt /ep.158./.

Próbáljuk megfesteni Libaniosnak, mint görög embernek jellemét leveleiből, majd azt, hogy milyen állást

1. "Endlich geben einige Anweisungen über Briefstil Gregor von Nazianz in einem Briefe an Nikobulos". Krumbacher: Byzantinische Litteratur. 1897. München. /Müller Iván: Handbuch - jában/.

foglalt el az uralkodó két stílusfajjal /atticismus, asianizmus/ szemben. Jelleme, mint görögnek és az attikai stílus felkarolása, mint írónak, determinálták őt a klasszikus írók mélyebb megismerésére.

LIBANIOS MINT GÖRÖG

EMBER.

Libanios az izig - végig, a tetőtől - talpig /ἐκ νεᾶτος πρὸς μένος εἰς κορυφήν/ görög ember mintaképe. Mindent megvet, ami nem görög, semmi mást nem tanul, csak ami emlékezteti a nagy görög ősekre, mindenel foglalkozik, ami egy művelt görög ember tudományába beletartozhatik. Fanatikus görög, aki még a latin nyelvet sem sajátította el, pedig a közigazgatás nyelve volt. Ismeretes, hogy Diokletian császár életének utolsó éveit Nikomediában töltötte. Pompás palotákkal, fürdőkkel, színházakkal "második Rómává" varázsolta a várost. Ezáltal akarta Keletnek tanulni vágyó ifjait ide csalogatni. Hatalmas főiskolát épített. Ebben a tanítás nyelve a latin volt, hogy ezáltal ellatinosítsa

az egész Keletet. Nikomediába hívta épen emiatt Flavius grammatikust és a hires Lactantius rhetort. A többi császár is fáradozott a latin nyelv elterjesztésén. Kiváló tanerőket hívtak Konstantinápolyba, pl. Arboriust, Euanthiust, Minerviust. De kísérletük eredménytelen maradt. Oka ennek az, hogy "Libanios und Themistios, die bedeutendsten Vertreter der Wissenschaft in diesem Jahrhundert, sehen mit grosser Verachtung auf die lateinische Sprache und Literatur herab und fühlen sich als Griechen den Lateinern unendlich überlegen. Libanios hat absichtlich nie ein Wort lateinisch gelernt und wenn er einen lateinischen Brief eines vornehmen Römers erhielt, pflegte er ihn mit dem Vorwurfe zu beantworten, warum der Absender nicht lieber Griechisch geschrieben habe, das er ja vollkommen beherrsche". /Neue Jahrb. 1908.

XXII. 147. 1. /Valóban a latin nyelv számára mindig ἡ ἑτέρα γλώσση /ep. 453. /maradt. Épen azért, ha latin levelet kapott, mindig tolmácsra szorult /ἑρμηνεύς /. /V. ö.: ep. 923., 956., 1241. /Egy másik levelében /ep. 1111. / azért nevezi Juliánt kiváló φιλολόγος -nak, mert nem-

csak a görög nyelvet ismeri/εἰδὼς τὰ ἡμετέρα /,
hanem még a latint is /τὰ Ἰταλῶν/.Mivel Libanios
nem tudott latinul,a tanulóknak pedig szükségük volt
e nyelvre,főkép a törvénykezésben /ἐν δίκῃς /,ta-
nítói közül Olympios vezette a latin tanítást.Mikor
Olympios egy alkalommal Rómába utazott,Libanios kö-
nyörgő hangon ír neki,hogy térjen vissza és folytassa
a latin tanítást,mert ő ezt nem érti:" Σεῖ δέ μου
τοῖς πράγμασι τῆς οἰκῆς φωνῆς
".Nemzet-
ségére hivatkozva felszólítja,hagyja el Rómát,vesse
meg a római ifjakat /χόροι νέων/,a városnak minden
diesőségét,pompáját /τιμὰς,πάντα εὐπρεπῆ/.Nagy hasz-
nát vette volna a latin nyelvnek,de nem tanulta meg,
mert - szerinte - vesztett volna ezáltal görög nemze-
ti jelleméből/ep453./.

Ez az erős-faji öntudata kapcsolta őt egyrészt
Görögországhoz,másrészt a görög irodalomhoz.Nagyon
szerette Görögországot,főkép Attikát,ebben pedig
Athént.A 10.-ik levélben azt a gondolatot emeli ki,
hogy majd lehullanak róla a bilincsek és viszont lát-
hatja Athént;a 388.-ban pedig gyönyörű látványnak ne-

vezi Hellast /ἡ Σελτὸν ἡ Ἑλλάς θέαμα/. Egy másik levelében /ep.627./ leírja Attikát, ennek természetes szépségekkel megáldott vidékét. Ez a vidék volt Libanios vágyainak netovábbja /φύσει γὰρ φιλοτατοῦν τὸ χόσμον/.

----- A T T I C I S M U S , A S I A N I S M U S . -----

A természeti szépségeken kívül volt azonban még egy erősebb kapocs, amely Libanioszt Attikához csatolta. A császárság korában két, egymástól meglehetősen eltérő stílusirány keletkezett a görög műprozában. Az egyik irány archaizáló volt, a régi klasszikusokat vette mintaképül, ennek az iránynak a főképviselői voltak a "οὗ ἀρχαῖοι". A másik irány a moderneké /οὗ νεώτεροι/. A régi írók stílusát utánozók ideáljai az attikai írók voltak. "Atticistae /Ἀττικιστᾶι oder Ἀττικιστοὶ/ nennt man eine Anzahl Rhetoren und Sophisten besonders im Zeitalter Hadrians und der Antonine, welche, im Gegensatz zu der in Alexandria entstandenen Schriftsprache /κοινὴ δὲ λέξις/, auf die altattische Sprache zurück-

gingen wie sie sich theils Drammatikern theils bei Thukydides, Platon und den älteren Rednern findet und diese in ihren Schriften nachzubilden suchten". /Pauly's Real - Encyclopädie d. class. Altert. I. 2., 2094. s. 1866. /.

A szónokok közül Lysiaszt, Isokratest, főképen pedig Demosthenest utánozzák, a filozófusok közül Platont panegyrikus stílusa miatt, a történetírók közül Xenophont, aki az ἀφελής képviselője, részben Herodotost, akinek stílusa γλυκύ, mások Thukydidest követik, akinek nyelve a σεμνόν típusa. Ezek nagyobb ἐπιμέλεια és κόσμος nélkül írják történeti műveiket. /E. Norden: Die antike Kunstprosa. I. 252. 1. /.

Ezzel az iránnyal ép ellentétben áll a moderneké. Lássuk miben áll ez az utóbbi, mik a jellemző vonásai, mi az a ἄσπιανός χαρακτήρ. Puhaság, üres páthos, hamis entusiasmus a legfőbb jellemvonása ennek a stílusnak. Tetszeni akartak, nem meggyőzni, ép ezért a beszédben a bizonyítékokat elhagyták, mert ezek csak szárazzá, élvezhetetlenné teszik azt. Művésztük, technikájuk fényes, ragyogó, nyelvük nagyon is finom, zengzetes, kicicomázott, degenerált stílus. Képviselői keresték az elméskedő szójátékokat, a merész metaphorákat,

a keresett, körülírt kitételeket. Hatásvadászó, szinte költői próza - stílusban írtak és beszéltek. Nem is attikai talajon keletkezett ez a stílus - faj, hanem az orgiasztikus kultuszt kedvelő Ázsiában. -/Asianismus./ - De előfutáraikat bizonyos tekintetben megtalálták a sophistákban, Gorgiasban, Protagorasban.

Vizsgáljuk meg, milyen állást foglalt el Libanios e két eltérő stílus - fajjal szemben. Ebből a szempontból olvassuk el, - mert tanulságos -, az 1551. levelét. Ismerkedjünk meg e levél keletkezésének körülményeivel. Theodorus ajándékkal lepte meg írónkat. Egy festményt küldött ugyanis, amelyen Aristeides, a rhetor volt ábrázolva. Libanios nagyon megörült ennek az ajándéknak /ἡ δῶμα πάλαι πορεύμενον /. Azt írja továbbá, hogy ahányszor csak Aristeides beszédét olvassa, mindig ránéz a képre és felveti magában a kérdést, vajjon ez a beszéd attikai stílusban van - e írva, vajjon tehát igazi-e /γνήσιος / és mindig mélyebben ver gyökeret lelkében az a boldog tudat, hogy Aristeides beszédei szépek /καλὰ / és mindenkiénél jobbak /κρείττω τῶν πολλῶν /. Szóljunk most néhány szót Aristeides stílusáról, amelyről írónk

csak elragadtatással tud beszélni. Halljuk mit mond erre vonatkozóan Norden: "Aristeides war der geschworene Feind der zeitgenössischen Moderhetoren: gegen sie hat er die 50. Rede geschrieben". /Norden, i. m. I., 369. l. /.

"Wohl die grimmigste Invektive gegen die asianischen Sophisten ist die Rede κατὰ τῶν ἑφορχουμένων". /Norden, i. m. I., 374. l. /.

ἑφορχουμένων ἑφορχεῖσθαι igéből származik, ami annyit jelent, mint magamból kikelni, örömtől repesni, bomlani. Az ige a tánc köréből van véve. Tehát Aristeides azok ellen írta beszédét, akik önmagukból kikelve, féktelenségre, zabolátlanságra ragadtatják magukat a szónoklatban.

Libanios tehát zászlóvivője, képviselője a régi attikai stílust utánzóknak, a μίμησις τῶν ἀρχαίων embere, amivel együtt jár az is, hogy esküdt ellensége minden mesterként, bombasztikus stílusnak. Ha ezt szem előtt tartjuk, akkor megérthetjük azokat a szinte dühös szavakat, amelyekkel a 654. levelében elhalmozza Himeriosnak, a modernnek főképviseelőjének egy beszédét, amelyet Nikomediában mondott. Libanios a beszédet ἐν ἡμασι λαμψέσθαι-nak mondja, csillogó, szép mezbe öltöztetett beszéd. Azonban

a takaró /ἐόντημα / alatt nincs gondolat, üres frázis az egész, vagyis a szónoklat és a stílus terén silányságot /ἀγνέθειαν / eredményez az asianismus Libanios szava szerint. Meg is okolja ezt. Himerios beszédei /λόγοι / nem viselik magukon az attikai jelleget, nem nemes tőről metszett gyümölcs az, tehát nem is lehetnek kiválóak /οὐ γνήσιοι /. Valóban Libanios ezen bírálata még ma is helytálló, igaz. "Zu derselben Zeit, als Libanios im Osten der angesehenste Vertreter der archaischen Eloquenz war, behauptete in Athen Himerios mit grössen Erfolg, die Professor der modernen Sophistik". /W. Christ: Geschichte d. gr. Litteratur. München. 1898. 808. 1. /. "Er war der Hauptrepräsentat des blumreichen, süssen und anmutigen Stils". / Norden, i. m. I., 428. /. Norden tételének igazolására felhozza, hogy Himerios gyakrabban nevezi beszédeit ὄμροι, μέλη, ᾠδαί, mint λόγοι -nak, majd úgy beszél Himerios önmagáról, mint éneklő hattyúról, fülemüléről, pacsirtáról. Ezekkel a szavakkal mind azt akarja kifejezni, hogy beszédei csinosak, takarosak, virágosak, nagyon is költőiek. Ha az ilyesfajta beszédeket Libanios nem igaziaknak /οὐ γνήσιοι /

mondja, logikus következtetéssel levonhatjuk belőle, hogy csak az attikai stílusban megírt és elmondott beszédek az igaziak előtte.

A régi attikai írók tanulmányozása mellett bizonyít az is, hogy Libanios megírta Demosthenes életrajzát *βίος* / és Demosthenes politikai beszédeiből kivonatokat csinált */ὑποθέσεις/*. Ebből is következik, hogy éles ellentétben állott kora asianista íróival. Elve volt: "*ἀρχαίως καὶ γράφειν καὶ λέγειν*".

Libanios tanításának menete a klasszikus költőkön és írókon nyugodott. Hesychiosnak, aki ügyvéd, majd assessor, végül egy provinciának praesese volt, ezt írja két gyermeke tanulmányi meneteléről, akik Libaniostól tanultak: "*παῖδες δὲ οἱ σοὶ δοῦν μὴ δοῦν τὸν μὲν ἀνηγάγου πρὸς ἀμφω τοὺς ἐκ παλαιού, καὶ ἐμὲ τὸν δευτέρου δὲ πρὸς ἐκείνου λόγου*". /ep. 812./.

Majd mikor Klematios számára megállapítja a szép stílus alapföltételét, nem ajánl neki mást, mint az attikai báj, mely elömlik a stiluson. Ép emiatt dicséri is meg Klematios stílusát: "*ὥς ὅτε εἴποιαι μετὰ τοῦ, ἢ τε φωνῇ σφοδρῶς*".

ἠδ' ἠνέθεν. Τότε ἡμερόν σου τῶν ἡδῶν δι' ὅλον

ἰάμπον ἔχῳρει /ep.1051./.Diphilost,Danaos tanító

fiát az égig magasztalja,mert kedveli a régi klasszikus

költőket," τοὺς παλαιοὺς δὲ ποιητὰς εἰς τὰς τῶν νέων

ψυχὰς εἰσάγων -nak nevezi/ep.888./.Majd Optimust a sze-

retet benső hangján szólítja meg csak azért,mert a gö-

rög nyelvet minden idegen elemtől tisztán megőrizte.

" Σὺ δὲ ἑκείνους ὁκαθάρσάν φυλάξας τὴν τῶν Ἑλλήνων
φωνήν....."/ep.1227./.Italikianos mélyen járó gondo-

latokat adott szép formában:" οὕτως, ὅτε, νοῦς ἐφαίνετο

δαυματός, τὰ τε ὀνόματα τῶν φρενῶν οὐ^{χείρω} ".Libanios abban

látja ennek magyarázatát,mivel nyelve attikai saját-

ságokkal rendelkezik:" ἔχομένη νόμων τῶν Ἀττικῶν ".

/ep.241./.

Ezek után már megérthetjük,hogy az asianismus
dagályosságát,rhetori cifraságait nem kedvelte. A nyelv

volt az az erős kapocs,mely őt Görögországhoz,annak

irodalmához kapcsolta.Ezért mondhatja róla Christ:

"Seiner ganzen Bildung nach war Libanios Hellene;er

hatte die attischen Redner,besonders Demosthenes und

von den späteren Aristides fleissig von Jugend auf

studiert, war ^{auch} ~~durch~~, wenn gleich nur in beschränktem Masse, in ~~den~~ klassischen Dichtern und Philosophen belesen und schrieb ein gutes Griechisch, was wohl in mannigfachen rhetorischen Farben spielte, aber sich von Schwulst und überladenen ~~Prunk~~ fern hielt", /Christ: i.m. 804.1./ . Vagy máshelyen: "Sprache des Libanios ist möglichst rein gehalten und nach attischer Eleganz möglichst strebend". /Pauly, s: Real - Encyklopädie der Klassischen Altertumswissenschaft. IV., B. s. Libanios./ .

LIBANIOS MINT TANÍTÓ.

Libanios rhetor volt, az ékesszólástan tanára / $\delta\epsilon\delta\delta\epsilon\kappa\alpha\lambda\omicron\varsigma\tau\tilde{\omega}\nu\lambda\omicron\gamma\omega\nu$ /. Mivel az ékesszólás a görög ember szemében a "műveltség betetőzője, azért Libanioshoz csak olyan ifjak csatlakoztak, akik az $\epsilon\gamma\kappa\acute{o}\kappa\lambda\iota\alpha\mu\alpha\theta\eta\mu\alpha\tau\alpha$ elsajátításával lerakták már műveltségük alapjait. Libanios meg volt győződve, hogy az ékesszólás művészetének legnagyobb előmozdítója a sok, de rendszeres olvasás, azért iskolájában a tanítás bőséges olvasmányokon alapult /ep. 812./ . Mivel pedig, mint láttuk, csodálta, bámulta a nagy régi költőket és író-

kat, mi sem természetesebb, mint hogy ezeken alapult tanításának egész rendszere. Iskolájában Homeroszt napokint olvasták, nagy helyet foglalt el Hesiodos is. Egyik levelében felsorolja azon költőket és írókat, akiknek olvasása ajánlatos az ifjaknak /ep.956./.

Homeroszt, Hesiodost, több más költőt, Demosthenest, Lysiaszt, Herodotost és Thukydidest említi. Libanios nem ^{volt} költői

tehetséggel megáldva, de szerette a költészetet, rajongott érte: "ἐγὼ δὲ ἐπηφιλοῦ μιν, ἐργάζεσθαι δὲ οὐκ οἶδα, καὶ τοὶ πολλοὶ ἐπιπομπὰ (ep.113); ἐγὼ καὶ Φίλιππος συμφοιτῆται, ἀλλ' ἐγὼ μὲν περὶ τοῦ, ὃ δ' ὑπὸ πτερῶς...../ep.1475./.

Egyetlen egy alkalommal írt egy költeményt barátja lakodalmára./ep.740./ De nem is törekedett költői babérokra, elég volt neki, ha jó szónok: "ἐμοὶ χρῆμα μὲν ἄρκουσι οἱ λόγοι.....".

/ep.18./ Nem is szégyelte ezt a foglalkozást/ep.18./;

nemcsak maga volt jó szónok, hanem volt tehetsége ahhoz

is, hogy másokat is jó szónokokká neveljen /γυμναστὴς

ἀγαθός....., ep.140/. Mivel költői próbálkozásokat, kísérleteket is kellett a tanulóknak felmutatni, épen azért

nem ő tanította a költészetet, hanem egyik segéde Har-

pokration, aki a mellett, hogy jól tanított, jó költő is volt." Ἀρποκρατῶν καὶ ποιητῆς ἀγαθοῦ καὶ παι-
δευτῆς ἀμείνων, δεινὸς μὲν ἐνθεῖναι τὰ τῶν παλαιῶν
νέοις, δεινὸς δὲ ἐκείνοις παρῖσταναι....."
/ep.367./.¹.

Miután már láttuk az eredetiség teljes hiányát
Libanios korában és meggyőződünk arról, hogyan szeret-
te a régi írókat, térjünk át a részletekre és lássuk,
mennyire ismerte irónk a régiek műveit /τὰ τῶν παλαιῶν /,
hogy tudta azokat felhasználni a mindennapi élet kö-
rülményei között.

1. Láthatjuk ebből, hogy Libaniosnak arra is volt gond-
ja, hogy tanító társai, vagyis azok, akik a tanítás-
ban segítségére voltak, a régiek műveit /τὰ τῶν παλαιῶν /
ismerjék annyira, amennyire ő is ismerte.

III.

MENNYIRE ISMERTÉ LIBANIOS
A KLASSZIKUS GÖRÖG IRODAL-
MAT?

1.

A./

HOMEROS.

K Ö L T Ö K .

Homerus két hősköltésénye kimeríthetetlen forrása a nemzeti kultúrának, guadag tudásnak. Ezen emiatt egyetemes kultúrának nem volt oly Áldásos és nagy hatása népekre és ennek irodalmára, és úgy mint a világirodalomra, mint Homerosnak. A görög irodalom és általában a görögök azelőtti élete elválasztatlan kapcsolatban van Homeros műveivel. A harcok, a világot járó lón, a farró vár, az az, mint mind a világhoz tartozott a két hősköltésényből a maga egyetemesnek megfelelő alakot. Homeros volt a görögök bibliaja. Homeros a nép műveltségének alapja volt a régi görögöknek, abból tanult az újabb görög vallást, erkölcsöt, műveltséget, műveltséget. Homeros volt a görög

1.

H O M E R O S .

Homerós két hőskölteménye kimeríthetetlen forrása a nemes érzelmeknek, ihletnek, gazdag tudásnak. Épen emiatt egyetlenegy költőnek nem volt oly áldásos és nagy hatása népére és ennek irodalmára, ép úgy mint a világirodalomra, mint Homerosnak. A görög irodalom és általában a görögök szellemi élete elválhatatlan kapcsolatban van Homeros műremekeivel. A harc-edzett dór, a világot járó ión, a forró vérű aeol mind - mind választhatott a két hőskölteményből a maga egyéniségének megfelelő alakot. Homeros volt a görögök bibliája. Homeros a nép műveltségének alapja volt a régi görögöknél, ebből tanult az ifjuság görög vallást, erkölcsöt, művészetet, műveltséget. Homeros volt a sop-

histának tanítási, *αμανήτης*-nek legfőbb tanulási anyaga, ez, *ἦν ἐν χέρσιν διδασκάλων τὲ καὶ αμανητῶν.*" /ep.909./, már a VI. századtól kezdve. Platon a nem éppen nagy költő-barát a nevelés vezérfonakának mondja Homeroszt: *ἡ γε μὲν παιδεία αὐτοῦ ὧν λέγεται Ὀμηρος γένεσθαι....*" /Politeia.9.3.E./, majd utóbb egész Görögország nevelőjének nevezi: *τὴν Ἑλλάδα πεπαιδευκεν οὗτος ὁ ποιήτης.....*" /9.7.E./ A z alexandriai, római és a byzantiumi korban is mesternek ismerik el Homeroszt. Csak fokozódott a sivár korban a tisztelet, mellyel körülrajongták, hatása pedig lenyűgöző volt a későbbi tanuló nemzedékre is. Libanios sem vonhatta ki magát ezen egyetemesen áldásos hatás alól. Leveleiben - útfélen találkozunk ennek nyomaival. Homeros az a görög író, kit Libanios a leveleiben legtöbbször felhasznál. Nincs az a körülmény, nincs az a helyzet, amelynek illusztrálására Libanios ne találna Homeros műveiben hasonló gondolatot, eszmét. Vagy nevén nevezi a nagy költőt, pl.: *πας Ὀμήρων* " /ep.102./, *ἔπειν Ὀμήρου* " /ep.187./, vagy *Ὀμηρος* " /ep.328./, vagy csak egyszerűen, mint mindenkitől ismert költeményre hivatko-

zik, pl.: "ἐκέλευο ἔπος" /ep.25./ .Libanios mind a két költeményt Homeros neve alatt említi, mint leveleiből kitűnik. Azonban ismeri Xenon és Hellanikos /χωρὶς ὁρίεσθαι / véleményét, mely szerint a két költemény az eposz hangja, vallási felfogásban való eltérések, bennök rajzolt politikai állapotok, jellemek miatt nem származhatnak egy személytől. Az Odysseia későbbi kort, finomabb műveltségű állapotot tükröztet vissza, azért Libanios későbbi eredetűnek tartja: "οὐτος δὲ ὁ τόπος ἡγαπᾶτο μὲν καὶ πρότερον καὶ ἦν ἐν χερσὶ διδασκάλων τε καὶ μαθητῶν ευχάρων, ὧν περ' Ἰλιάς καὶ ἦν ἐπ' ἐκέλευη πεποιήεν Όμηρος" (Ep. 409.)

G Ö R Ö G F É R F I - I D E Á L .

Homeros két hőskölteményében a görög férfi-ideált rajzolta meg örök időkre a két főhősben. Az Ilias főhőse, Achilleus, a bátor, harcedzett, háborúban jártas, féktelen, harcvágyó görögnek típusa, aki habozás nélkül választja a hosszú élet nyugalma helyett korai halál árán az örök dicsőséget /Hom., Il., IX., 410./ ; ő az

erőnek/ῥώμη /képviselője.Ő a "μάχεσθαι" embere,
 πρῆκτῆς ἐς ἡν /Il.,IX.,443./.Az Odysseia főszerep-
 lője Odysseus,a πορὺρροπος,aki úgyszólván a szövetsé-
 ges görögök esze a trójai háboruban.Ilion falai alatt

ő az egész tanács/βουλή /közzéppontja és legtekinté-
 lyesebb embere.Ő a vezér az olyan ügyekben,ahol a bá-
 torságot/ἀνδρεία /a furfanggal,egy kis ravaszsággal

kell párosítani.Ő tehát az ész,a csel/νοῦς,πορὺμητις/
 embere.Odysseusról olvashatjuk:"οἷος ἐκείνους ἔην

βουζενέμεν ἢ δὲ μάχεσθαι",/Od.XIV.,481./,vagy:"εἰδὼς
 παντοίους τε δόλους καὶ ἀήδεα πυνά"./IL.III.,202./.Libanios

a görög embernek ezt a két főtulajdonságát,a harcban
 való jártasságot és a jó tanácsban való erősséget,fur-
 fangot gyakran ruházza egy tőle kedvelt személyre.Mo-
 destosról azt írja,hogy ő βουδῶς τε ἔργα προτινείς.

/ep.56./.Pristinianost a következőkép jellemzi:"πᾶντα δ'
 ἂν φέροισι τοῦ σῆς φρενὸς τε καὶ ῥώμης./ep.214./.Itt a
 "φρήν" a lelki erőt,észbeli tudást,a "ῥώμη" pe-
 dig a testi kiválóságot,bátorságot jelenti. Basia-

noshoz ~~itt~~ levelében ezt a frazist olvashatjuk:"

καὶ γὰρ καὶ ἔρρων καὶ ῥόων ... "/ep.155./

G Ö R Ö G N Ő I - I D E Á L .

Mikor Klematios megházasodott, Libanios nem telt be ifjú felesége jóságának /ῥῥῶν /és szépségének/ καὶ ῥ / dicsőítésével. Minden dicsérettel elhalmozta, minden nemes jó tulajdonsággal felruházta Klematios feleségét:" οἷς ἐκόσμησε γυναῖκα σ' οὐνοσ".-/ep.328./. Libaniost egészen elbűvölte az asszony szépsége, hozzá hasonlót nem talált és nem látott a kerek földön. Libanios két hasonlattal világítja meg e nő bájait. Az egyiket az Odysseiaból vette, amikor az álmából felkelt Odysseus a kedves és szép Nausikaa látására e szavak hangzottak el ajkáról:"

οὐ γὰρ πω τοιόνδε ἴδον βροτὸν ὀφθαλμοῖσιν,
οὐδ' ἄνδρ' οὐδέ γυναῖκα;
Δὴ γὰρ δὴ ποτε τοῖον Ἀπόλλωνος παρὰ βομῶ
χοῖνικος νέον ἔρως ἀνερχόμενον ἐνόησα.

".-/Od.VI.,160-165./. A másik hason-

latot az Iliasból vette Libanios. Agamemnon visszaadja Achilleusnak az elrabolt ajándékokat, ezek között volt Briseis is, aki "ἔκείνη χρυσέη ἡγεροδίτη"./Il.XII.282/

Aphrodite már Homeros költeményeiben úgy szerepel, mint a báj, a szépség istenasszonya, aki minden más istenasszonyt felülmúl bájban és kellemben.-/Il.XIV. 214./.

T A N I T Á S .

A hellén ifju nevelésének végcélját az öreg Phoinix, Achilleus tanítója így fejez ki: "Τούνεκά με προέηκε, διδασκέμεναι τὰ δὲ πάντα, μύθων τε ῥη-
τῶν ἔμεναι πρῆκτι ῥά τε ἔρχων...../Il., IX.442-3./.

Basianosnak a tanítója, Phoinixa a derék Kleobulos volt /ὁ δὲ σοὶ Φοῖνιξ γεγένηται...../.Basianos azonban minden nemes tulajdonsága /χρηστότης /

is megfélekezett tanítójáról, háláról mit sem akart hallani.Libanios gyengéd levélben /ep.155./ szemrehányással illeti Basianost, hogy ne hanygolja el

Phoinixét, Kleobulost.Ennek a Basianosnak, mikor már átlépte az ifjú éveket /κινῶντα πτερόχας ἤδη /
Libanios volt a mestere / ep.232.,1374./, tehát annál is inkább figyelmeztethette Basianost a köteles hálá-

ra, hiszen Phoinix is megdorgálta tanítványát, Achilleust, Agamemnon iránti nagy haragja miatt.

/:ep.232.:/ Libaniosnak Kleobulos érdekében Basianoshoz írt levele nem maradt hatás nélkül. Basianos gazdagsága, vagyoni forrása megnyílt Kleobulos számára

/ αὐτῷ τὴν οὐσίαν ἀνεψυχῆαι/.

A város telve volt Basianos bőkezű adományával /πόλιν ἐμπέπλησται τῆς οὐχῆς μεγαλοπρεπείας.../. Libanios

megdicséri nagylelkűségért : "Εὐχε, ὦ φίλη κεφαλὴ βάλλ' οὕτως " . A "φίλη κεφαλὴ" frázis az Iliásból van véve : "Τεῦκρε, φίλη κεφαλὴ, Τελαμώνιε, Κόισιν

νέλαων... " . -/VIII.281./.

/:ep.280.:/ A rhetorokat, midőn előadásait

/ἐπιδείξεις / tartották, a χορός tagjai mindig ünne-

pelték, a hallgatók /ἀκροαταί / pedig közbekiáltásukkal helyeselték a szónok szavait. Libanios egy ilyen

hallgatóról ezt írja : "Βοῶ δ' ἐτυλινοῦτον, ὅσον ἄλλοι πεντήκοντα... " . Homeros a χαλκιοφώνῳ Hektorról

mondja ezt : "ὅς τόσον αὐδῆσας, ὅσον ἄλλοι

πεντήκοντα " . - /Il.V.786./.

T H E M I S T I O S .

/:ep.371.:/. Themistios a IV. századnak legnagyobb
sophistája. Tehetsége, szónoki ereje úgy multa felül a töb-
bi szónokot Libanios szavai szerint, mint Zeus hatalma a
többi istenekét. Zeus egymaga fel tudta volna emelni ma-
gához a földet és a tengert, amit az istenek égi kara nem
tudott volna megtenni, de Zeus sem tette meg:"

ἀλλ' ὅτε δὴ καὶ ἔγω πρόφρων ἐθέλωμι ἐρύσσαι,
αὐτῇ κεν γαίῃ ἐρύσαιμι, αὐτῇ τε θαλάσῃ.
σειρὴν μὲν κεν ἔπειτα περὶ γίον οὐδὲν ποιο
ὑποσίμην, τὰ δέ κ' αὐτὲ μετέωρα πάντα μένειν.

"/II.

VIII., 23-27./. Themistios azonban, mivel neki Zeus a vé-

dője/ὁ τοῦ προστάτης, szónoki erejével nem csak hogy
fel tudja mulni a többi szónokot, hanem valóban felül is

haladta:" οὐ δὲ ἄνευ σειρᾶς ἀπὸ νόμου εἰν χειρῶν
ἔχει, ὅτε ἂν δόξῃ.

/:ep.371.:/. Themistios, a nagy szónok, a régi attikai

szónokok emlőjén nevelkedett fel. Mintaképe Demosthenes,
a világirodalom legnagyobb szónoka volt, akiért Libanios
is rajongott/életrajzot is írt róla/. Themistios Libanios
~~is rajongott~~ szerint ékesszólá-

sával jobban visszatükröztette Demosthenes stílusát, szónoki eljárását, mint Telemachos apja arcvonásait:

„οὐχ οὕτως ὁ Τελέμαχος ἔω' κελ τῷ πατρὶ τὴν μορφὴν,
ὥς οὐ τῷ Δημοκρῆναι τοὺς λόγους.....”.

Pedig Telemachos az Odysseia szerint megszólalásig

híven hasonlított apjához és örökölte ennek vonásait:

„αἰνῶς μὲν κεφαλὴν τε καὶ ὄμματα κατὰ εἰρήας
κείνω”. - /Od.I.208./.

/:ep.304.:/.

Themistios a mellett, hogy be-

hatóan foglalkozott a sophistikával és filozófiával,

Konstantinápolyt is kormányozta /ep.38.:τὴν πόλιν ἄγων/.

Paraphrasist írt Platon és Aristoteles több munkájá-
hoz /ep.703./.

A tudomány színvonalán állott minden te-
kintetben, mindent tudott /οὐ γὰρ τῶν πάντων εἰδότης/

Libanios kivette őt az átlagemberek és a sophisták so-

~~számából~~ rából /Σωκράτης (Κριματίου) δὲ ἔφαίρω τοὺς λόγους/,

mert ő szeretetreméltó egyéniségével /φιλανθρώπιος/,

szónoki rátermettségével, szép stílusával árnyékot ve-

tett a többi sophistára, ő volt a fénysugár, a többiek

árnyék, οὐ μὲν γὰρ ἔσ' ἡμεῖς, ἀλλὰ τὰ γὰρ τῶν ἄλλων

σκιά.

Libanios e hasonlatot az Odysseiából vette. Persephone az alvilág királyi istenasszonya a Hadesbe érkezőket értelmüktől megfosztja, úgy járnak ezek itt, mint árnyékok /εἰδῶν/. De Teiresias jóstól nem vette el eszét; épen ő tűnik ki az üres árnyak közül úgy, mint Themistios a többi sophista közül: "Τῷ καὶ τελευτῶντι νόον τότε Περσεφόνηα, οἷ' ὡς πεπνυμέναι, τοὶ δ' ἐοικαμένοι ἄϊ' ἑσσυμέναι."
/Od.X.494 - 495./.

/:ep.102.:/. A sophistika a Kr. u. 4.században új lendületre kapott, Ázsia csak úgy hemzsegett a sophistáktól, akik minden városban, Nikomediában, Berytosban, Niceában, Caesareában, Antiochiában pathetikus, hizelgő beszédeikkel, formailag szépen kidolgozott declamatiókkal csalták, vonták magukhoz a kíváncsi tömeget. Azonban tehetség kevés volt közöttük, inkább csak halvány sugara, árnyéka volt az igazi sophistának /εἰδῶν σοφιστῶν, ep.304./ . Kevés volt közöttük a buza /πορὸς/, de annál több az árpa /ἡριδῶν ep.27./ . Libanios így jellemzi őket: "τοὺς δ' ἐν τῷ παιδεύειν διατρέποντας δρῶν εἰδῶν ἀδυνεστερούς". - /ep.304./ . Leontios, Libanios

kortársa, kitűnt a többi szónok között beszédeinek bájos stílusával / Ἀφροδίτη δὴ τοῦ λόγου παρεικίζων /. Libanios a maga beszédeit is rútaknak / Θεορίτη / tartotta Leontioséhoz viszonyítva. Miként az arany felülmúlja a vasat, úgy az ő beszédei is / λόγος / messze kimagaslanak kora átlag niveaujából. Ragyogó stílusa azt eredményezte, amit Laerkeus csinált a tehén szarvával: befuttatta arannyal / βοῶς χρυσὸν κέρασιν περιχέων III.426. /. Habár az egész szarv nem volt arany, de Laerkeus művészete szinte tiszta arannyá varázsolta. Ilyen aranyműves / χρυσοχόος / volt Leontios is, aki társai rossz beszédeit / χαλκοῦς οὖος τοῦ τῶν φίλων λόγους. / a szép stílus aranyával befuttatta, mert, mint Libanios írja: "Ὅντως δὲ χρυσοῦ γένους πλεῖστον ἀπέχουσι τοῦ ἡμετέρου χρυσοῦ χρυσὸν περιχέων. /.

LIBANIOS ÉLETEBŐL.

/:ep.564.:/. Libanios élete a munkás élet példaképe. Gyenge testben erős, kitartó lélek lakozott. Beteges természete sem akadályozta meg őt a munkában :

"Πολλὰ μὲν ἡμῖν τὰ πρᾶγματα, καὶ μόλις ἀναπνεῖν
 ἔωρα. νέων ἔγω πρῶτος, ὁ τοῦ γράφειν ἔνδον πόρος,
 φίλων δυσκοτεία χρήσονται βοηθείας" (ερ. 354.)
 Πόρος πολὺς, ὁ μὲν ἀπὸ τῶν νέων, ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ
 πολλάκις εἰς ἀγῶνας ἐμβαίνειν καὶ πρόσθετε το
 νοθεῖν αἰε."

Ha nem tanított, akkor beszédeit írta, vagy tanítványai ü-
 gyes-bajos dolgait intézte: "Ὅσπερ οὖν ὁδεὸς τοῖν σκοπέωι
 ὢν ὄκητος ἐμνήσθη, καὶ ὑπέρτατα τὴν κορυφὴν διήνεκε
 νεφέλῃ, οὕτως ἐμοὶ πρᾶγμα τῶν ὀχτῶν
 αἰε" "Libanios a hasonlatot az Odysseia

XII. énekéből vette. Odysseus és társai visszatértek az
 alvilágból, át kell menniök az örvénylő, mindent elnyelő
 Skylla és Charibdis között. Az összeecsapó szirtek, az ez-
 által keletkezett nagy vizmozgás, a kőszikláknak soha meg-
 szűnő mozgalmassága plasztikusan élénk állítja Libanios
 tevékeny, soha nem szünetelő, munkás életét:

"Ὅς δὲ δὴ σκόπελοι ὁ μὲν οὐρανὸν εὐγύνε κἀνεῖ
 ὁ γαῖαν κορυφῇ, νεφέλῃ δὲ μιν ἀμφιβέβηκεν
 κινεῖ· τὸ μὲν οὐ ποτ' ἐσσεῖ, οὐδέ ποτ' αἰεθῇ
 μείνον ἔχει κορυφῇ, οὐτ' ἐν θέρει οὐτ' ἐν ὀπώρῃ."

/Od.XII.73./.-Tehát miként a felüditő és éltető napnak sugarai sohasem aranyozzák be a sziklák csucsait, úgy Libanios sem köszöntheti a pihenésre hívó nap sugarát.

/:ep.410.:/. Libaniosnak tüneményes pályafutása, óriási sikere, gyors előmenetele sok ellenséget szerzett neki. Hirnevével együtt növekedett ellenségeinek a száma is. Bámulták és csodálták a városok nyilvános piacain, de ahol csak megfordult, minden helyen hagyott hátra ellenséget is /ep.407, 930, 1186./.

ἔτι δὲ ἐπ' ἐνέτι τῶν τοι δοριῶν ἐξέειν, ἀκόντω (ep. 919). Ἡμῖν δὲ ἀνδραγαθιστὰι περὶ οὐρανὸν, ἢ ὅσα μυῖαι καὶ ἄσπερα ποικυλῆον ἄρῃ ἐν ἐσθρῇ.

"Homeros felsorolja a Trója ellen induló nagy számu görög hadsereget. Majd az ég madarainak nagy számához, majd a réti virágnak pazar bőségéhez hasonlítja a harcba induló görögöket, majd utóbb azt

mondja, hogy annyian voltak: "ἢ ὅτε μυῖαι ἀνδρῶν ἐννεα ποσσά, αἳ δὲ καὶ ἄσπερα ποικυλῆον ἡτάσκειν ἄρῃ ἐν ἐσθρῇ, ὅτε δὲ ἡδαιστὰς ἄψα δένει. "

/Il., II., 469 sqq./.

/:ep.402.:/.

Bár óriási siekerei voltak Li-

baniosnak Antiochiában és nagy hírnévnek örvendett,
mégis sokszor elkeserítették lelkét a sors csapásai,

/betegség, anyagi zavarok/. Mantitheoszhoz írt levelében

keservesen panaszkodik, hogy alig mulik el az egyik csa-

pás, már a másikat érzi: "οὕτως ἡμῖν τῶν δυσχερῶν τὰ μὲν
ὁπέρχεται, τὰ δὲ οὐκ ἐνέλει λυγῆναι". De ilyen nyomo-

ruságok közepette sem csügged el, mert reméli, hogy egy-

szer csak neki is ad Zeus a jobbik hordóból: "Δεῖ μὲν-
τα πιστεύειν, ὥς ἡΐκει ποτε καὶ εἰς τοῦ βελτίονος πίδα...".

A képet az Ilias azon helyéből vette, ahol Achilleus a
mindenét elvesztett, gyermekeitől megfosztott Priamost

vigasztalja az emberi sors változandóságával: "σοιοὶ γὰρ τε
πίδα κατακείσται ἐν Διὸς οὐδὲι δώρων, οἷα δίδω-
σι, κακῶν, ἕτερος δὲ ἔσθ' ἄων...".

/Il.XXIV., 527 - 528./.

/:ep.827.:/

Libaniosnak, mivel sokat beteges-

kedett és mivel a "τῶν προσβαλόντων μοι νοσημάτων

καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος...".

/ep.12./ sem szünt meg, gondoskodnia kellett helyettes-

ről, hogy betegsége idején ez tanítsa az ifjakat. Egy i-

dőben Libaniosnak ez a jobb keze Eusebios volt. Libanios e
ezen levélben könyörög Tatianosnak, akinek joghatósá-
ga volt Eusebios felett, hogy ne mozdítsa és ne hívja
el Eusebiost környezetéből, mert ha Eusebios jelen van,
akkor ő nem hiányzik a tanulók számára, mert Eusebios
tudja őt pótolni / οὐκ ἐνόρουν τοῖς διδασκάλου

χρη' σπουδαι / . Kéri tehát Tatianost, de mint Libanios
mondja, nem olyanformán könyörög ő, mint egykor könyör-
gött Thetis fia dicsőségéért, mert Thetis csak egyszer
kért Zeustól, ő pedig már számtalanszor rászorult Ta-
tianosra: " Ταυτὶ δὲ οὐ κατὰ θέτιν αἰτῶ τὴν προσ-
δενεγκοῦσαν τῷ Διὶ τὸ μὴ δεηθῆναι " .

Thetis Zeushoz csak fia megbecsültetéséért könyörgött
és hozzá még Zeus hála is volt kötelezve Thetis i-
ránt jótéteménye miatt, de Libanios még semmit sem a-
dott Tatianosnak.¹

/:ep.79.:/. Libanios graciosus attikai stílus-
ban írta leveleit. Rövid, világos mondatai a klasszikus
írók és költők nagy tanulmányozására vallanak. Anatolios
szemére is hányta Libaniosnak, hogy rövid levelekben

1. Thetis könyörgése: Ilias I., 502 - sqq.

válaszol leveleire, Libanios pedig Anatolioszt az ő vi-
zenyős, terjengős, lapos stílusáért feddette meg: "Πρῶ-

τον μὲν οὖν, πρὸς τοῦ μέτρου τῶν γραμμάτων ἐκεῖνο
λέγω, ὅτι οὐ μὲν τῶν ἐμῶν βραχύτητα δυσχεραίνεις,
ἐγὼ δὲ τῶν σῶν τὸ μήκος".

Libanios a vádra azzal felel, hogy az ő stílusa a bájos
attikai mellett még a rövid lakonikus *Λακονική* /

stílusnak is mintaképe, tehát a bájos attikai elemet e-
gyesíti a rövid lakonikussal, - azért oly rövidek le-

velei. De Libanios joggal felveti a kérdést Anatolios-
nak: Hát a te terjengős, semmit mondó stílusod kinek ta-
nulmányozásáról tesz tanuságot? Kit utánoztál te fecse-

gő, hosszadalmas stílusodban? A felelet egy: "Τῆς δὲ σῆς
φλυαρίας εἰπὲ τοὺς ἡγεμόνας. ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχους, πλὴν
εἰ τὸν ἀκριτόμυθον τὸν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίᾳς τῶν Ἀχαιῶν
καταίοντα".

A Trója síkján táborozó achaiok között a rút Thersites
üres, sokat beszélő, de keveset mondó beszédével érde-
melte meg e diszes jelzőt: "ἀκριτόμυθε", az isteni
Odysseustól.

/:ep.10.:/.

Libanios, mint a hagyományokhoz
ragaszkodó görög nagyon szerette Athént, amely a po -

gány vallás mellett a legtovább kitartott:" ἐγὼ δὲ
ἐραοῦμαι ὁμολογῶ, βηρυτοῦ μὲν ἀνὰ πολλὰ, Ἀθηναίων
δὲ ἀνὰ πάντα, δυνεῖν δὲ εἰς, οὐδετέραν
ἐλθεῖν. ". Az

a fényes eredmény, melyet kitűnő módszerével elért a
tanítás terén, az a tüneményes pályafutás, amelyre taní-
tótársai még álmodni sem mertek olyan korban, amelyen-
ben mindezeket elérte Libanios, de az izzó rajongás,
amellyel körülvették tanítványai, sok és félelmes ellen-
séget szereztek számára, -/L. Neue Jahrb. 1907. 54. 1./,
akik áskálódásukkal kieszközölték, hogy Antiochiából
ki ne mozdulhasson és más városba se mehessen /Συνη-
θῆναι δὲ εἰς οὐδετέραν ἐλθεῖν. /.E szorult helyze-
te juttatta eszébe az Ilias azon jelenetét, amikor

Zeus az önérzetes és parancsainak ellenszegülő Herát
biliőcsbe verte. /Ἄποῦ'ω δὲ καὶ τὴν Ἥραν δεσθῆναι καὶ
οὐ κινεῖσθαι πρῶτερον, πρὶν ὅτ' ὁ δέσμων κηχανησάμε-
νος ἐλθὼν ἔλῃεν. /.Libanios látja szorult hely-
zetét, de nem vesz rajta erőt a csüggedés, hanem azzal

vigasztalja magát, hogy mikép Herának is feloldotta
Zeus bilincseit, ép úgy ellenségei áskálódásának vas-

bilincsei is le fognak hullani.

/:ep.1055.:/. Libanios egy ízben nagyon megharagudott Olympiosra, holott azelőtt sűrű levélváltásban voltak egymással. Annyira ment közöttük a feszültség, hogy, ha barátja Alexander Libaniost le nem csillapítja, írónk még gyilkosságra is vetemedett volna: "ὅτι μὲν εἴς ἡν ἐγὼ τῆς ἡδέως ἀν' ἀποτε μόντων τὴν Ὀλυμπίου κεφαλὴν, ὥσπερ δ' Διομήδους τὴν τοῦ Δολωνοῦ, οἷσθα καὶ ἄλλον ἔτερω ν...". Diomedes megtámadta Dolont, elfogta és az Ilias szavai szerint: ".....δ δ' (Diomedes) αὐτὸν μέννα μέσσον ἔλασεν φασγάνῳ ἀϊξας...". /X.455-456/.

~~XXI~~ /:ep.1073.:/. Libaniost soha el nem keserítették végleg a sors csapásai, derült optimizmusát a tűnő évek kellemetlenségei alatt soha el nem vesztette, mert meggyőződése, hogy a szerencse többeket felemel, mint lesújt: "οὐδ' αὖ εἶποις, ὅτι πλείους κἀνέειλεν, ἢ ᾗ ᾗ ῥεν...". Ezt a világfelfogást Odysseus sorsában tükrözteti vissza, akit az istenek sok csapással sújtottak, annyira, hogy Ithaka gazdag királyának mástól kellett ruhát kérnie, de utóbb mégis csak visszatért hazájába, "ἀναμνηρόκου δὲ τὰλλα πάντα ἀφείς

"Ὀδυσσεύς τοῦ θυμοῦ, ὡς φόνων δεινός εἰς τὸ κρύπτειν
ἢ κρύπτειν ἔδει, μετὰ πολλῶν χρημάτων οἷκαδε ἦνδε.

".Homeros Odysseusnak ezen sorstól sújtott hely-
zetét az Odysseia VII.énekében meséli el, ahol Alkinoos
leánya felöltözteti a levéllel betakart /ἀμφὶ δὲ φόνον
ἠφυσάμην / Odysseust.-/Od.VIII.285./.

LIBANIOS TANITVÁNYAI.

/:ep.429.:/. Irónknak tanitványa és barátja/ep.
150.,184./volt a konstantinápolyi születésű Andronikos.
Ennek nagybátyja valami leányügyből kifolyólag/ἐξ ἐνεκα
κούρης /megharagudott Andronikosra,de egyuttal Libani-
osra is,mivel Libanios a megtörtént incidens után is
tovább fenntartotta Andronikosszal a barátságos össze-
kötötést,pedig a nagybátyja"ὡς ἡγὼ με δεῖν μισᾶν/κ.σε/".
Andronikos nagybátyja haragjának határt szabni nem tu-
dott,mivel Libanios szavai szerint"...τῷ δ' ἀλλήλικόν τε
κακὸν τε θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι θεοῦ δέον ἐνδεκα
κούρης.
A telamoni Aias szavai ezek./Il.IX.,636-637/.A követ-
ségben/πρεσβεῖα /mondotta Achilleusnak,kit megsértett
Agamemnon,mivel Briseis

leányt elvette tőle.

/:ep.178.:/.

Eusebios és Faustos Libanios

os tanítványai /γενναῖα δρῆματα/ voltak.

Libanios, mint tanító kéri tanítványait, hogy legyenek hálások iránta, aki sokat fáradt értük. Ezt a hálát azzal róhatják le, ha szolgáját, akit Libanios valami ügyben városukba küldött, szívesen fogadják.

Hálára kéri őket Libanios: "ῥῦν μοι κομισθῆν(σc.

ἀποτίνετον". Hektor ép ezen szavakkal buzdítja lovait, amelyeket eddig jól abrakolt, etetett, mikor a

harcba indult: "ῥῦν μοι κομισθῆν ἀποτίνετον. . . .".

/II.VIII.186./.

/:ep.825.:/.

Eusebios, Libanios tanítvá-

nyát /ἐμὸς ὁμιλήτης/, mivel kiváló szónok volt, a ta-

nács egy adóbehajtáshoz kiküldött bizottság élére

állította /τοῖς παρ' αὐτοῦ λόχοις τῆς πρεβείας ὠφελγμείνης/. Kezdetben a βουλή mindazon jogokat /adómen-

tesség, katonáskodásból való felszabadítás/ megadta ne-

ki, amik a sophistáknak, mint tanítóknak jártak. Később

azonban megtagadták tőle. Libanios pártfogásába veszi

volt tanítványának ügyét, mert a jogfosztás indokolat-

lannak/δενόν/ látszott előtte, mikor az összes sophis-
ták háborítatlanul élvezik/ἀδεύειν/ jogaikat. Vagy csak
egyedül Eusebios az a mostoha gyermek Libanios szerint,
aki "οἷος Ἀγχείων, ὥς τον φήσιν Ὀμηρος, ἀγέραςτος ἔσθαι

". Agamemnon is ezen szavakkal panaszkodik a görö-
gök gyűlésén, mikor már kész Chryseist, akit mindennél
többre becsült, visszaadni Chrysesnek, de kárpótlásul más
tisztelet-ajándékot kér: "..... ὄψρα μὴ οἷος Ἀγχείων
ἀγέραςτος ἔω. " /Il., I., 118. /.

/:ep.1435.:/. Libanios korában a tanulók egy ré-
sze ékesszólással, a másik része pedig jogtudománnyal
vagy egy időben mind a kettővel egyszerre foglalkozott.
"Πᾶν γὰρ οἱ μὲν νόμοι κέκληνται δύνανται, οἱ δὲ ἐμπει-
ρίαν νόμων ἐν δὲ τοῖς ἔσθω ἀμφοτέρω."
"/ep.151./.

Olympios fia,
Theodotos, Libanios tanítványa, apja szándéka ellenére
ékesszólást akart tanulni/πρωτοφρονεῖν/, holott apja a
jogra akarta küldeni. Emiatt ép olyan nézeteltérés tá-
madt közöttük Libanios szavai szerint, mint amilyen volt
Amyntor és fia Phoinix között "ἃ τὸν Πρωτόφρονα κατὰ

τοῦ Φοίνικος ἀκούομεν. ".Maga Phoinix meséli el az Ilias IX. énekében apjával, Amyntorral való összetűzését, de ő elejét vette a további haragnak, mert elhagyta haragvó atyját: "φεύγων νείκεα πατρὸς Ἀμύντορος ὀργμενίδας. ". /448./.

LIBANIOS BARÁTAI.

/:ep.1565.:/. Palladiost a sors semmiféle csapástól sem kímélte meg. Ő maga is beteges volt /ep. 1187./, felesége pedig fiatalon elhunyt, úgy hogy apró nevelésre szoruló gyermekeket hagyott hátra /τὸ δεινότατον τῶν παίδων μητέρα καὶ τούτων ἑξ δεομένων μητρὸς.../.

Majd a bölcsnek lelki nyugalomára, majd az istenek kifürkészhetetlen tervére hivatkozva vigasztalja Libanios szomorú barátját, végső akkordban pedig Achilles szavaival, melyeket a fiát vesztett Priamoshoz intézett, csillapítja Palladios fájdalmát: hiába, feltámasztani már nem lehet: "οὐδέ μιν ἀνστήσει, πρὶν καὶ καθὼν ἄλλο πάθος. ". - /Il. XXIV. 551./.

/:ep.753.:/.

Albianos nyilvános hivatalt

viselő egyén /*κλιτουρῶν*/ volt. Mint a levélből ki-

tetszik, gyakran megvendégelte Libaniost és szállást

adott neki több ízben, utjában: "Ξενίσας δὲ ἡμᾶς

ἄνευ καὶ κἀὼ θέοντας οὐκ εἴχομεν ἡμέρας,
ὡς περ οἰνεὺς Βελλεροφόντην, ἀλλὰ νῦν μὲν
μῆνα ὄρον, νῦν δὲ ἑρῆς

".

Tehát Albanios Libaniost főképp utazása közben /*ἄνευ καὶ*

κἀὼ θέοντας vendégelte meg. Bellerophont Oineus fo-
gadta szívesen és tartotta magánál 20 napon át, mint

az Iliasból ismeretes:"

οἰνεὺς γὰρ ποτε δῖος ἀνύμωνα Βελλεροφόντην,
φείνεται ἐνὶ μεγάροισιν εἰεῖχομεν ἡμᾶς ἑρῆας.

".-/Il., Vi., 216-217/.

/:ep.1063.:/.

Salvios, Libanios barátja

/*ὄντα μοι φίλον*/, ep.1218.; nagyon sokat fáradt Liba-

nios érdekében. Mikor eltávozott Antiochiából, Libanios

kéri barátját, Helpidioszt, aki nagy tekintélynek örven-

dett Konstantios udvarában/ep.1249., 1253./, hogy vegye

pártfogásába Salvioszt és fogadja barátai közé, védje

meg az emberek támadásaitól. Meg tudja védeni,

hiszen: " ἔχουσ' ἄν' ὥστερ' ὁ Ἑκτωρ λέγειν: οἷδ' ἐπὶ
δεξιᾷ, οἷδ' ἐπ' ἄριστερᾷ.... ". Midón Hektor párviadalban

áll négy szemközt rettenetes ellenségével, Aiassal, akkor feleli ezt neki, aki rá akarja venni, hogy álljon el a harctól: " οἷδ' ἐπὶ δεξιᾷ, οἷδ' ἐπ' ἄριστερᾷ νω-
μῆσαι βῶν | ἄφα λέρν. / Il. VII. 238. /.

/:ep.894.:/.

Siburios Palesztina helytar-

tója volt /ep.908./ . Kiváló stiliszta és epistoloraphus

/ep882./ . Libanios megkérte Siburiost, hogy segítsen a nyomorult és szegény Euthynioson. Siburios meg is ígérte a támogatást, de a segítség mindig késett. Libanios figyelmezteti Siburiost, hogy foganasítsa már ígéretét, hiszen Zeus kegyeltje: " Τῷ Διὶ δ' ἐ νόμος, ὅσα νεύσειεν,
ἐπιτελέειν.... ". Tehát amit Zeus, vagy más becsületes

ember ígér, teljesíti is. Zeus megígérte Thetisnek, hogy fia, Achilleus fogja romba dönteni a magas Iliont: " εἰ

δ' ἄγε | τοι κεφαλῇ κατανέομαι, ὅψρα πεποιδῆς ".

/Il. I. 524./ . De nemcsak megígérte neki fia dicsőségét,

hanem " τετέλεσται ἐέλδωρ ", épen azért, mert megígérte /
κατένευσε /.

/:ep.272.:/.

Nemesios kitünően tudott be-

szélni /ἐγγειν /,ítélőképessége/ ἔκρινεν /nagysze-
rű.Kedveltje/φίλος /volt Hermesnek,aki elősegíti az o-
kos beszédet,mely a boldogulás és a hírnévszerzés egyik
eszköze/Ἐρμῆς φίλος ,facundus,v.ö.Hor.,Carm.,I.,
10./Libanios abból következteti Nemesios kiválóságát,

mivel Hermes van mellette és jó indulata van vele/εὐνοία
τοῦ Θεοῦ /,Hektor is azért tudott annyi ideig ellen-

állni a görögök támadásának,mivel Zeus segítette." καὶ

Ὅμηρος μνησθεὶς Ἑκτορος,μεγάλᾳ εὐφροσύνῃ, διὲ φίλον
αὐτὸν ἔκασεσεν. ".Homeros több helyen nevezi Hektort

"διὲ φίλος "-nak,pl.: "ἐνδ' Ἑκτορ... διὲ φίλος",/Il.

VI,VIII.é./;"τὸν ρ' Ἑκτορ ἀγόρευε διὲ φίλος ".
/V.ö.:Hom.II.,VIII.,493./.

/V.ö.:Hom.II.,VIII.,493./.

/:ep.540.:/. Priskianos a dinasztianak tisztvi-

selője volt,aki nem kimélt fáradtságot,éjjelét nappallá

tette,csak hogy a birodalom érdekeit előmozdítsa:"πάντα

προκίανος ἤνευκε, ὑπακούων, ἐκπορίσων, πείδων
τοῖς ἀρχουσὶ πτηρῶν ἐπιδυνάμειας. ".
Mindenki dicsérte munkabíráását,de nem volt senki,aki azt

mondta volna,hogy tovább már nem bírja a munkát:

"Αἴας δ' οὐκέτ' ἔμμενεν

".Pedig Homeros ezt jelen-

tette ki a nagy erejű Aiasról, aki nem bírta már tovább

a harcot folytatni a trójaiak ellen:" Αἴας δ' οὐκέτ' ἔ-

μμενεν· βιάσσετο γὰρ βελέεσθαι....."/Il.XV.727./.

/:ep.1345.b.:/.

Alexandros a rhetorika mes-

tere volt.Szerették tanítványai,elhalmozták minden jó-

val:" ἦν ὁ χορὸς Ἄλεξανδρῳ τῆς οἰκείας γλυκύτερος....".

Később lemondott állásáról,mint szellemesen mondja Li-

banios:" Πὸν τῶν τετραγῶν χορὸν ἐκτρέφειν τοῖς λόγοις

Ἀλ-ρος ἀφείς....".Megadja az okát is:Odysseust nem tud-

ta Demodokos éneke Alkinoos házában tartani,sem a dús

vendéglátó asztal,mert Odysseus lelkében feltör a ha-

za és a szülők után való vágy:" οὐδὲν γλυκίον ἤς πατρίδος

οὐδὲ κοιήων..."/Od.IX.134./.Alexandros is visszatér

szülőföldjére /ἐπὶ τὴν οἰκείαν ἐρέχει /,mert nem tud

meglenni otthon nélkül.Igazat ad Homeros mondásának:

" τὸ Ὀυήρου βεβαίων ἔπος,τὸ πάντα ἥττω εἶναι πατρίδας."

/:ep.1195.:/.

Diophantos,Libanios mestere,

kiváló filozófus /τοῦ βωφρονεῖς μέλει /,azonban az

ékesszólásban /λόγοι / gyenge /κακία/volt,mert Li-

banios szerint az istenek minden jó tulajdonságot nem

ruháznak egy emberre:" *Πῶ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε
θεός, ἕτερον δ' ἀνένευεν, ἔφη τις περί τινος εὖ φασκε'-
ναν δ' ὕο....* ".Achilleus kért egyszerre két ajándékot
Zeustól, hogy t.i. kedves barátja viasszaszoríthassa a
mindig jobban előretörő trójaiakat és hogy sértetlenül
/ἀσκηθῆς / térhessen vissza a gyors hajókhöz. Viassza-
szorította ugyan a trójaiakat, de már a viasszatérést
megtagadta tőle a hatalmas Zeus/*τῷ δ' ἕτερόν μὲν/ἔδωκε
πατήρ, ἕτερον δ' ἀνένευεν....* /.-/Il.XVI.250./.

/:ep.1038.:/. Libanios Domnionoshoz folyamo-
dik Strategios sophista érdekében, akit sok sértés
/προσβολή / ért és rágalom. Kéri Domnionost mentse meg
Strategiost, ezt a szejjid embert */μέλιττα /* a szemte-
lenkedők */ὅπ' ἀνασχύντου κροκοδείλου /* gunyolódásá-
tól. " *Ἀλλὰ οὐ ρῦσαι, φησὶ τις πᾶς Ὀμήρου, ποίησον δ'
αἰδῶν.* ".A telamoni Aias szavai ezek, aki Zeustól
szabadulást kér a szorongatott görögök részére: " *Ζεῦ
πάτερ, ἀλλὰ οὐ ρῦσαι ὅπ' ἥϊρος ὕξας Ἀχαιῶν, ποίησον δ' αἰδῶν.*
/Il.XVII.645-646./.

/:ep.267.:/. Libanios mikor barátai össze-
szólalkoztak, mindig vállalkozott a békebírói szerepre.

Egy alkalommal Asklepios /Ἐσκληρίης ἡμῖν / és Honoratos, - aki consularis Syriae, majd comes Orientis /ep.254., 402./ volt - közötti nézeteltérésből származó ellenséges viszonyt is ő szüntette meg. Asklepios javulást ígért, Honoratost pedig kéri Libanios, hogy viselkedjék úgy Asklepiosszal szemben, mint igazságos ember /ποιήσον, ὅτ' ὁ δίκαιον εἶκός..... /.

Kéri továbbá Libanios Honoratost, hogy tegye félre haragját, ha esetleg az előbb írt levél erős hangja miatt neheztelne: "Εἰ δέ τις ἀηδία γένοιτο ἔν' αὐτῶν, ἡρᾶ καὶ μάτων, ἀφείλ' τοὺς κήρυκας αἰτιοῦ τὸν Ἀγαμέμνονα."

Achilleushoz, midőn megsértett önérzetében a harctól visszavonult, Agamemnon követeket küldött /κήρυκες/, hogy kiengesztelje. A követek félve, remegve közeledtek a nagy hős sátra felé. Achilleus azonban így szólt hozzájuk: "χαίρετε, κήρυκες, Διὸς ἄγγελοι ἧ δὲ καὶ ἀνδρῶν. ἄριστον ἔτ'. οὐ' εἴ μοι ὕμεις ἐπαίτιοι, ἀλλ' Ἠγαμέμνων." ./Il.I.334-335./. Tehát Achilleus sem

a kérőkön nem állott boszút, sem a békeközvetítőkön, hanem Agamemnon-t vádolta, aki forrása okozója /ἐπαίτιος / volt minden bajnak.

/:ep.334.:/.

Spektatos követségben /πρεσβεία /

seg

járt kint Perzsiában a birodalom határain túl. A követ-
tagjairól Ammianus Marcellinus is megemlékezik/XVII.

113.p./A követség tagjai:"Prosper et Spectatus atque
Eustathius legati ad Persas missi".Spektatos ezen hosszú
út alkalmával nagyon sokat tapasztalt, sok népet megis-

mert, nagy földet bejárt. Erről értesíti Libanios Aris-
tainetost:"ἐπ' ἀνήκων ἡμῶν ὁ Σπεκτάτος ἀπὸ τῆς πρε-
βείας πολλοῖς ἐδόξεν εὐδαίμων εἶναι, τοῖς μὲν, ὅτι
πολλὴν εἶδε γῆν, καὶ ὄρη καὶ ποταμοὺς, τοῖς δέ,
ὅτι τὴν Περσῶν δαίαν καὶ ἐνὶ καὶ νόμους ἐν
οἷς ᾤοντο. -(L. még ep. 355).".

Odysseus is bolyongása közben nagy tapasztalatot szer-
zett. A költő egy sorba foglalja össze Odysseusnak 10

évi bolyongása alatt gyűjtött világ és emberismeretét:

"πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἔδεν ἄντα καὶ νόον ἔγνων".

/Od.I.3./Libanios leírása tehát csak kibővítése Home-
ros ezen sorának.

ep)
/:1113: /

Iphikrates kiváló költő és műbírá-

ló volt /ἔχεις τὸ κρίνειν τέχνην.../. A fejlett műízlésű

Libanioshoz mégis elküldötte költeményeit, hogy mondjon róluk bírálatot, mert több szem többet lát. Levelének ezen szavai: "σὺν δὲ δὴ ἔρχομένῳ" "az Ilias X.224.so-
rában található, ahol Diomedes, pedig bátor és harcedzett volt, mégis segítőtársat kér a harcba indulás előtt, mert egy ember gyenge és lassu, de: "σὺν δὲ δὴ ἔρχομένῳ, καὶ
τε πρὸ ὁ τοῦ ἐνόησεν ὅτι ὡς κέρδους ἔη". /Il.X.224./.

/:ep.1219.:/. Akatios kezdetben költő/ep.127./és
tanító /ep.666.,726./, később Phrigia praesese, majd Ga-
latia consularisa /ep.301.,565./ lett. Akatios mellett
teljesített szolgálatot Philippos, e nagyreményű költő
és leendő államférfiu. Philipposnak, mint költőnek nagy
jövendőt jósol Libanios, mivel Akatios személyi tulaj-
donságai, nagy erényei alkalmasak költői feldolgozásra.
Libanios ezt nem úgy jósolja Philipposnak, mint a pri-
amosi madárjós Helenos szokta előre megsejteni a jöven-
dőt: "λέγω δὲ οὐχ ἔξενος ὦν οἷῳ νοπόων ὄχ'
ἄριστος" ",hanem logikai következtetéssel,
biztos ítéllettel előre látja Philipposban a nagy költőt

τορμουὸν τὸ μένον ὄραν
οἰωνοπόων ὅχ' ἄριστος

/Homeros adja e jelzőt"

"Helenosnak/VI.76./, aki Aeneást

és Hektor-t buzdítja, hogy vegyék fel a harcot a görögökkel.

/:ep.630.:/. "Ἱεροφάντης"-nek nevezték a görögök az eleusisi istentiszteleten résztvevő legidősebb kultusz hivatalnokot, ἱεροφάντης /Libanios

e levélben arról értesít bennünket, hogy a "Ἱεροφάντης" megbetegedett, de az istenek mindenhatósága a bicegő öregnek /γερόμενος ὁ γέρων /visszaadta erejét: "θεὸς

μὲν εὐπνέων". Libanios ugyanazt a frázist használja, amikor Diomedes erejét még fokozza Pallas Athene./Il.X.482./

/:ep.318.:/. Klematios magas állásban levő ember két rhetorral, Euagriossal és Ampeliossal durva módon bánt. Mikor Libanios meghallotta a hírt, elkedvetlenítette az eset, εἰς ἁδυναίαν ἤκων (κ. κήρυξ) ἐνέβαλεν αὐτ.

Az eljárás nagy megütközést keltett, mivel Klematios viselkedése nem is vallott józan emberre, hanem örültre.

Libanios a következő szavakkal inti józanságra elveteült társát: "καὶ μή τοι νόμιζε

καδόν, ἔοικέναι τῷ κύκλω πλ. βοᾶν εἰκῇ καὶ τακτίζειν καὶ

καταφρονεῖν τῶν θεῶν / "Klematios viselkedése tehát hasonló volt a Kyklops eljárásához, aki Odysseust és társait a legkönyörtelenebb módon fogadta, mikor Odysseus "ξείνιον" -t kért. Odysseus Zeusra hivatkozik, mint az utasok védőjére, a jövevények pártfogójára. Kyklopsot Odysseus istenfélő beszéde haragra lobbantotta, majd az istenek ócsárlásába /κατὰφρονεῖν τῶν θεῶν/ kezd az óriás. /Od.273 sqq./.

/:ep.888.:/. Diphilos, Danaos tanító fia, maga is tanító, de egyúttal jó költő /ποιητὴς ἀγανόρ / is volt. Antiochiában virágzott. Atyjánál sokkal nagyobb dicsőségre tett szert /καὶ ἦν μὲν μοι καὶ βελτίω τοῦ πατρός..... /úgy, hogy halgatói önkénytelenül is azt mondogatták róla: "ἔπρὸς τὸν Δημόδοκον ἔφη τις παρ' Ὀμήρῳ..... ". A kérdéses hely az Odysseia VIII. énekében van, ahol a "θεῖος ἀοιδὸς Δημόδοκος" először Achilles és Odysseus vitájáról, majd Ares és Aphrodite szerelméről oly elbájolóan zeng a dicső Alkinoos házában, hogy Demodokos remek éneke ezen szavakat csalta ki Odysseusból: "Δημόδοκ' ἔφησ' ὅσσ' ἔβροτῶν

ἡ δὲ τῶν ἀπ' αὐτῶν ἢ τῶν ἐκ Μοῦσας ἐδιδάξε, Διὸς παῖς,
ἢ τῶν ἀπὸ ἑλλήνων

"./Od.VII.487./.

Tehát Diphilos is az istenektől, nem pedig atyjától örökölte költői és szónoki tehetségét, mint a "εὐφροδύμοσος Δημόδοκος".

/:ep.33.:/.

Nikomedia, a "bythiniai Athén", amely

gyakran volt római császárok tartózkodási helye és épen ezért pompás épületekkel látták el/pl.Dioklecián/, 358-ban foldrengés következtében romba dőlt.-/V.ö.:Amm.

Marc.17.,7.,1.,2./A város elpusztulása egész Ázsiában nagy fájdalmat okozott/ep.31./A gyászból kivette részét tudós és tudatlan, gazdag és szegény/Libanios két ha-

sonlattel világítja meg, micsoda szomorúságot okozott a város rombadőlése."Ποῦτο δὲ οὐ μείων οὕτε τῶν ἑλλήνων,

οὕς ἐπ' Ἀχιλλεὺς Μοῦσας ἐφείσται λόγος". Anyja ugyanígy siratja

a híres Achilleust, amidőn Trója síkján elesett, de sir-
tak vele együtt a műzsák is:"Μοῦσαι δ' ἐν νῆα πᾶσαι

ἀμειβόμεναι ὅππῃ κατῇ θρήνησον" ./Od.XXIV.60./.

Ezt a fájdalmat érezte Zeus is, midőn kedves fiát, a hős Sarpedont leterítve látta:"οὕτε τῆς ἡμαρμένης περ κείνης,

ἢν ἐπε Σαρπηδόνα

" μέλλοντι τελευτήσκειν ἀφῆκεν ὁ Ζεὺς παῖδ' αὖ
φίλτατον τιμῶν. "

Az Ilias XVI. 566.-ban van szó Zeus keservéről fia fölött. A fájdalom tehát nagy volt,akkora, hogy ezt csak egy Thetis érezhette fia halálán és egy Zeus megölt fia holtteste felett.

/:ep.25.:/.

Libanios 25. levele a teljes

resignatio hangulatában született meg. A nikomediai földrengés alkalmával meghalt kedves barátja Aris-
tainetos /L.:Amm.Marc.XVII.7./, " φίλη γὰρ ἐπὶ φίλῳ

ἀνδράν ἐκτεπόλλει. "/ep.1320./.Azonban a

sors Hieroklost sem kimélte meg. Ő is meghalt. A ha-
lálesettől lesújtott Libanios csak tanítványaiban

talál örömet, akik között volt Akakiosnak fia és ve-
je is, Libanios ezen két tanítványa fáradhatatlanul

végezte komoly munkáját. Akakiosnak tehát semmi gond-
ja sem lehet fiára és vejére. Elég, ha a hozzájuk

írandó levélben a nagy költő szavaival dicséri meg

őket: " οὐδ' ὧν φίλα τέκνα ". Ezek a szavak hangzottak

el az öreg Nestor szájából, mikor bejárta a tábort

és kitartásra buzdította a görögöket. Az örök nem aludtak, hanem fegyverben állva hűen teljesítették kötelességüket. Az öreg Nestor csak dicsérő szót talál éberségükre: "οὕτω γὰρ, φίλα τέκνα". /Il.X.192./.

/:1187.:/.

A Zeus tiszteletére rendelt olympiai játékok még Libanios idejében is fennállottak. Egy ilyen olympiai játékon győzelmet arató hős számára kér Libanios Palladiostól segítséget és haza felé való útjában támogatásért esedezik, mert a győző azonkívül, hogy Zeus dicsőségét nagyon előmozdította,

Antiochiának is nagy hírnevet szerzett: "τῷ πολιτῇ δὲ ἡμῶν Ἀντιόχῳ, στέφανον φέροντι τῷ ἀγῶνι, ἐπ' ὠνυμον τῷ Διὶ, πάντα γενοῦ, νομίμων ἐν τούτῳ τὴν τε πόλιν εὖ ποιεῖν καὶ τοῦ Διὸς τὴν φερένα τέρευν μᾶλλον, ἢ τῶν Ἑλλήνων οἱ πρὸς Τροίαν μέλλοντες τὸν Ἀπόλλωνα...".

Tehát Antiochos nagyobb dicsőséget szertett Zeus számára, mint Trója mezején a görög ifjak, akik a messzelövő Apollónak énekeltek hálaéneket. -/Il.I.472./.

/:ep.1097.:/.

Eusebios összes testi-lelki tulajdonságaival együtt apjára ütött. Senki le nem tagadhatta, még ő maga sem kilétét. Nem kellett kérdezni:

honnan való, ki fia." *οὐδ' ἐν δέοιμενοι ἔρωτ' ἄν, τίς,
πόθεν καὶ πόθεν τοι πόλις ἣ δὲ τοκῆς*.....".

A fiatal Telemachos intézte e szavakat Pallas Athénéhez, aki rávette őt, hogy tudakozódjék apjának holléte felől a szomszéd királyoknál. A kételkedő Telemachos nehezen engedelmeskedett a felszólításnak, előbb megkérdezte Athénét: "*τίς πόθεν ἐξ ἀνδρῶν; πόθεν τοι πόλις ἣ δὲ τοκῆς*.....".

/Od.I.170./.

/:ep.1072.:/.

Írónk Jamblichost - nem

a Chalkisból való, új-platonikus bölcsest, Porphyrios tanítványát, hanem Hymerios fiát/ep.486.,487./, aki valószínűleg a híres Jamblichosnak unokája volt és akinek nevét is viselte/ep.490.,491./ - nagy tudománya, enciklopedikus ismerete miatt /ep.388.,901./ a másokkal való összehasonlításban "*βασιλεύσεως*" -nak nevezi. Agamemnon is így nevezi magát, mikor hatalmát, magasabb származását akarja nyilvánítani a többiek előtt: "*καί μοι ὑποστήσω, ὅσσον βασιλεύσεσθ' εἰμι*".

/:Il.IX.160., vagy l. IX.392 sqq.,239sqq./.

/:ep.1084.:/.

Mazios az epistolographiának kiváló képviselője /πολλὰ καὶ μάλα τὰ γράμματα/ és Julián halál¹os ellenségei voltak egymásnak. De amint Libanios értesít bennünket, kibékültek, lerakták a fegyvert /καταθέμενα τὰ ὅπλα /, azok, akik eddig csak haragú¹da tudtak egymásra nézni: "οἷον ἐπ' ἀλλήλοισι φέρον πολυδάκρυον ἡ γῆ". Libanios e mondatot az Ilias III. énekéből vette, ahol Iris a bíborruhát szövő Helenának mondta e szavakat, midőn rövid időre megszűnt a háború /πόλεμος δ' ἐπέπαυσται / a trójaiak és görögök között. /III.132./.

/:ep.417.:/.

Antiochia, Libanios szülővárosa egyike volt Ázsia legtudományosabb centrumainak a IV. században. Mindenki, aki az ékesszólás ajándékával és a tudomány elemeivel idejött, bő gyümölcsöt arathatott művészete folytán /παρ' ἡμῖν τὴν καρποῦσθαι τεχνην..../. Hangos, zajos is volt a város a szónoklatoktól, mert mint a téli hózápor elönt mindent és elborít, ép úgy ezen beszédekkel is megtelt ez a város: "νιφάδες ἔοικυῖα πόλεος χειμερίῃσιν....". E hasonlat megtalálható az Iliasban, ahol a költő O-

dysseus beszédét a téli hózáporhoz hasonlítja: "καὶ
ἔπεα νιφάδεσσιν ἔοικότα χειμερίοισιν". II. III.

222./.

/epi 45.:/.

Palladios nagy jótéteményben része-

sitette Dionysioszt/ Διονύσιον ὤνησας ep. 1066;

μέγαρα δίδους /,mint Athene megsegítette Herakleost

veszélyes alvilági útjában/ τῇ παρὰ τῆς Ἀθηνᾶς ῥοσὴ τε
καὶ συμμαχίᾳ τὰ μὲν τῆς Στυγὸς χαλεπὰ ῥέεθρα

διέρυγιν Ἡρακλῆς /és mint Athene erőt adott a

nagy harchoz Diomedesnek úgy, hogy" δατέοι ἐκ κόρυμβός τε
καὶ ἀσπίδος ἀκάματον πῦρ ". Palladios azonban mind

a két segítségével Dionysios ügyét segítette elő/ οὐδ' ἦ
ἤμῃν ἄμφοι πρὸς Διονύσιον /úgy, hogy

ki is került az őt fenyegető veszélyt, mint Herakles az al

világban/Od. XI. 626./éscicsőséget is szerzett/ καὶ δόξαν

ἐνέγκαιτο /,mint Diome-

des/II. V. 4./.

2.

H E S I O D O S .

/:ep.410.:/. Philippos a IV. század költője,
 az "Ἑπὶ καὶ ᾠδῆς" szerzője. Libanios dicséri nagy te-
 hetségét, mivel a régi költők hatása alatt ép úgy ver-
 selt, mint mikor új tárgyakat dolgozott fel / ἡ δεικνύντα
 τετῶν παλαιῶν, ἢ πλάττοντά τι νέον /.-Ep.1219.
 Majd másik levelében /1475./magához hasonlítja, aki
 csak prózával foglalkozik, de Philippos a költészet szár-
 nyain is felemelkedik. Libanios azt állítja Philippos-
 ról, hogy az istenek nagyobb költői tehetséggel áldot-
 ták meg, mint azt, akinek az istenek babérkoszorút ad-
 tak: "ὅς δ' ἐξ ἑκ Μουσῶν πολλὸν ἢ ᾧ δάφνην ἔ-
 δοσαν ----". Hesiodos mondja magáról a Theogoniában,
 hogy neki a nagy Zeus leányai költői tehetséget és en-

nek jutalmát, babérkoszorút adtak, amint a Helikon

alján nyáját legeltette: "καί μοι κῆπερον ἔδον

δάφνης ἐριθλέος ὄξον δρεφασθαι, ἡγητόν· ἐνέπνευσαν δ' εἰς
μοικυδὴν δειήν". /30-33./. Ugyanezen "δάφνης ἐριθλέος ὄξον"

ra tesz célzást az 1147. és 1152. levélben.

3.

PINDAROS.

A kardal-költészet legkiválóbb képviselője
Libanios szerint "Πινδάρῳ πολλὰ εἰς τὴν ἡμετέραν οἰκίαν
ἐγγράπτο....." -ep.1239.-, tehát sokat írt hazája
dicsőítésére /εἰς τὴν ἡμετέραν οἰκίαν /.

/:ep.407.:/. Pindaros költészete az erkölcsi
megnyugvás költészete. Az erkölcsi világrend ősenek
hirdeti Zeust, aki ott is bölcsen működik, ahol eljá-

rása talán visszatetsző az emberek előtt. Ezen jelleménél fogva használja fel Libanios Pindaros költészetét Aristainetos megvigasztalására felesége halálakor. Pindaros szavaival vigasztalja bánatos barátját: "ὁὖτος, οἷς γὰρ ἔμελλον σε κούρειον τόνους δὴ τοῖς Πινδαρον".

Van is a dirkei hattyu költészetében olyan elem, amely megnyugtatta a szomorú lelket; ilyen pl. az erényes élet jutalma Olymp. VI. 121-122., majd az elmúlás ténye /Fragm., 108., 96./, ahol a " ————— ? " -nek gondolatát fejtegeti.

/:ep. 348.:/. Akakiosnak, a pseudolucián-féle "Σκύππος" szerzőjének /ep. 1380./ két fia, Tatianos és Markos, Libanios iskolájába járt /ep. 25., 57., 607., 376., 1211./.

Tatianos a tehetséggel párosult szorgalom mintaképe volt: "φύσις δὲ ἄριστη, προσλαβούσα πόρρω, ἐπιδουλεύσας ὁπόσον τι γένοιται τεκμαίρου". Nem kellett nála

alkalmazni azon fenytő eszközöket, amelyek minden tanítónak meg voltak engedve: a fenytés /ἀπειλῶν /, a

buzdítás /ἐπαείρων /, a benne szunnyadó tehetségek felrázása /παρακαλῶν, ep. 139./.

—"Πὸν δὲ Παλιανὸν ἴδε γὰρ ὡς ἂν εὖ γαίω καὶ θέοντα".

μ ἄλλον ἀκένεχτον ἢ τὸν Τέρωνος ἔππον.....".

Pindaros az Olymp.I.epinikionjában Hieront, Syrakusa királyát dicsőíti, kinek udvarában gyakran megfordult; itt ismerte meg Simonidest és Bachhylidest. Ez a Hieron háromszor nyert győzelmet az olympiai versenyeken. Ügyességén, testi erején kívül a babért gyönyörű, erős lovának, az ösztönzésre nem szoruló, a fadaradhatatlan Therenikosnak köszönheti, amelyről így emlékezik meg Pindaros: ".....*Σέμας ἀκένεχτον*

ἐν δρόμοισι παρ' ἐχών"/Olymp.I.20-21./.

/:ep.492.:/. Jamblichos, a hasonló nevű filo-

zófus unokája, nagy gazdagsága mellett/*χρημάτων κρείττων* /, mély tudású ember volt/*ἐπιεικής, λόγων*.....*(ἐπιδόμα γένε)*

Igy ír róla Libanios: "Τάμβλιχος δὲ ἡμῶν ἐν τῷ γένει κατὰ Πίνδαρον ἀστῆς ἀρίστος.....". Pin-

daros Therot, Agrigentum tyrannusát "*ἀστῆς ἀρίστος*"-nak nevezi: "*ἀστῆς ἀρίστος ἐτιμώτατον ἀνδρὶ*

φέγγος....."/Olymp.II.101-102/.

/:ep.291.:/. Libanios e levélben az armeni-

ai Caesarius halálát dicsőíti, akinek két fia /ep.

252./ az ő iskolájába járt. A megboldogultat általa-

nos részvét, igazi bánat kísérté utolsó útjára Armenia lakói részéről." *Ἦν μὲν γὰρ πόλιν καὶ δημοσίᾳ κείσασθαι νομίσαντο πενδοῦσαν τὸν ὀρθόπολιν εἰπέναι Πίνδαρος* ".
... ὀρθόπολιν ... "-/Olymp.II.,11./.

Pindaros, ez a felkent próféta, habár nem isteníti az uralkodókat, mégis békés uralkodásuk magasztalására gyönyörű epinikionokat zengett. Theron agrigentumi királyt így nevezi: " *εὐωνόμων τε πατέρων αἵων*

... ὀρθόπολιν ... "-/Olymp.II.,11./.

/:ep.1066.:/.

Palladios mind erkölcsét/ *ἐν ἰού*

ῥήσιν /, mind tudományát, mind pedig ékesszólását/ *δύη*
κατα τοὺς λόγους /ep.289./ illetőleg kiváló ember volt. Már az is-

kolában */ταῖς ἐοῦς/* lerakta műveltségének alapjait. Hivatalos működésének elején egyszerre nagyokat, fenségeseket alkotott." *καλῶς ἐποίησας Πινδάρω πένθεος καὶ πρό-*

σωπον τηλαυγὲς εἴ ἄρα ἦ θεόκενος". Pindaros Agesiast, syracusai

bajnokot dicsőíti a VI. olympiai ódában, aki kocsi-versenyben már tizenkettedszer */δουδέκατον δρόμον* 75.1./

győzött. A költemény, mely a műalkotás kerekdedsége, a

költői lendület nemes egyszerűsége, a dór mérséklet magvas, hatalmas ereje által, egyike Pindaros "legszerencsésebb ódáinak, a férfi tetteihez megfelelően egyszerre

magas lendülettel, heves, de a józan mérséklettől fé-
kezett elragadtatás hangján szólal meg^{1.}, mert Pin-
daros szavai szerint: "..... ἀρχομένου δ' ἔργου

πρόσωπον χρὴ θέμεν τηλαυγές".

/Olymp.VI.4-5./.

/:ep.1571.:/.

Libaniosnak, mint az eddigiek-
ből láthatjuk, nagyon sok, előkelő barátja volt. Rheto-

rok, állami tisztviselők keresték barátságát és ő e
miatt boldognak is / εὐτόχῃσα / mondja magát. De

fél, hogy ép e nagy és előkelő körökkel való barátsá-
ga az iránta való gyűlöletnek lesz a forrása; "καὶ μὴ
μεταβαλλέτω λίδω τραχεῖ φρόνους ὡς τῷ Πινδαρῳ δοκεῖ".

Pindaros az olymp.VIII.epinikiont a még gyermek Al-
kimedon, ennek testvére Timosthenes és Melesias, a gym-
nastikai tanítójának dicsőítésére írta. Azt kéri a köl-
temény olvasóitól, hogy ne vessenek rá követ azért, ha

Melesias dicsőségét emelte költeményével: "εἰ δ' ἔγω
Μελησιῶν ἐξ ἡγερείων κούδος ἀνέβραμον δ' ἔμνη μὴ βαλέτω
μελίδω τραχεῖ φρόνους". /Olymp.VIII.71-72./.

/:ep.569.:/.

Silanos, valószínűleg írónk ta-
nítványa /epla.1231./, antiochiai volt. Azonban keve-

set tartózkodott szülővárosában, inkább Kis-ázsia tartományait járta, mint rhetor. Libanios e levélben kéri Silanost, hogy jöjjön haza, mert az "anyja", Antiochia is rászorul az ő fényes tehetségére, már pedig az anya hívó szavára, minden mást abban kell hagynunk:

" ἄλλ' ἐπειδὴ μητρὸς πρᾶγμα καὶ ἀσχολίας ὅπερ τερον τῷ Πίνδαρῳ δοκεῖ, ἴδου εἰ ἴσταιον ἢ μητρὶς καὶ μετ' ἐμείνην ἡμεῖς ".

Pindaros ezt a gyönyörű gondolatot Herodotos Asopodoros fia tiszteletére írt epinikionjában így fogalmazta: " μᾶτερ ἐμᾶ, τὸ τεὸν χρύσεον βῆμα, πρᾶγμα καὶ ἀσχολίας ὅπερ τερον ἦσθαι ".

/Ist. I. 1-2./.

/:ep. 34.:/.

Libanios Pindarostól két fragmentumot is megőrizett számunkra. Az egyiknek teljes szövege:

"Ὁ μὲν Πίνδαρος ποιοῦντι; μῆλων τε χρυσοῦν εἶναι φύλαξ, τὰ δὲ εἶναι Μουσῶν καὶ τούτων ἄλλοιτε ἄλλοι νέμειν;"; a másik fragmentumot az 1044.

levélben őrizte meg Libanios, amelyben a gúnyolódó és őt lekicsinylő Kaianusnak ezt feleli Libanios: "μὴ δ'

οὕτως οἴου, τὰ ἡμέτερα κατὰ Πίνδαρον, ἐπὶ λεπτῷ
δένδρῳ βαινέειν. Kaianus gyönyolódásait Libanios öné-

zetes lélekkel visszautasítja. -/A fragmentumot Bergk:
Poetae Lyr. Graecae. 215. -darabjában találjuk meg/.

4.

A I S C H Y L O S .

/:ep.79.:/. Libanios meghítt baráti vi-

szonyban élt Anatoliosszal, aki a jogiskolájáról hí-

res Berytosban született /ep.342., 121412./, ügyvéd

lett, majd állami hivatalnok /ep.314./. Egészséges, jó-

zan humor csillámlik fel Libaniosnak hozzá intézett

leveleiből. Az egymástól jövő, szinte goromba levele-

ket, sokszor minden sérelem nélkül fogadják/ep.18.,

78., 211./. Libanios maga írja Anatoliosnak: "γράμμα

ἡμῶν ἐπεμφας παλαιοῦ γένους.....". /ep.78./. Néha

azonban, úgy látszik, a tisztesség kellő határát is átlépték, mert Libanios keserűen panaszkodik e miatt. /ep.211./. De az egymásra való neheztelés nem tartott sokáig, mert Libaniosnak Anatolios teljes "παῖς ἡλικίας" - t adott arra, hogy ő minden Libaniostól eredő gúnyt jó kedvvel eltűr/πᾶν οὐδὼν ep.79./. Libanios azonban magát a költő szavával mérséklésre inti: "μὴ δεῦν τοὺς ἥτιους δρακουτομεῶν.....". Ezen szavakkal oktatja Danaos is Argosba menekült 50 leányát, hogy az idegenben, ahol mások vendégbarátságát élvezik, csendesen meghuzózkodva viselkedjenek/Ἰκετῶσαι 206./. Libanios Euripides szavára is hivatkozik a kellő tisztesség megtartásában: "ἀλλὰ καὶ Εὐριπίδης φησὶν, ὥς οἱ μεγάλα πνέοντες, πρῶτὶ ὁμῶν δὴ τοῦ λέγων, μικροὺς φέρουσι λόγους παρ' ἐλαττοῦνον κρείττονος δὲ οὐ.....". Andromache panaszkodik ugyanezen szavakkal, midőn Hermione, Menelaos leánya üldözi./Andromache 188:189./.

/:ep.1001.:/. Aristainetos, Bithynia prefect~~us~~ tusa /ep.25./, jó szónok volt, de hallgatni ~~is~~ tudott a maga idején. Beszélt, ha szükséges volt, hallgatott,

ha nem kérdezték." καὶ οὐκ ἄν οὔτε λέγειν ὀφείησι σωπῶν
 δέον, οὔτε σωπῶν λέγειν δέον.....".

Irónk e sort Aischylos "Προμεθεύς πυργορός" - "ából

vette. Gellius "Noctes Atticae" c. művében/12,19,4./

örízte meg számunkra e sort: "οὐ γὰρ εἴδ' ὅπου δέει καὶ λέγειν

τὰ καίρια". Aischylos ezen töredéke

kevés változtatással a "Siri áldozat"-ban is előfor-

dul, ahol a gyilkolásra készülő Orestes hallgatásra

inti a kart: "οὐ γὰρ εἴδ' ὅπου δέει καὶ λέγειν τὰ καίρια...".

/582./ Hasonló szavakkal jellemzi Eteokles a "Ἐπτα

ἐπὶ Θήβας" -ban Lasthenest: "φιλεῖ δέ οὐ γὰρ ἢ λέγειν

τὰ καίρια". -/Nauck: Fragm. Graec. Trag. 54.1.

Lipsiae. 1856./.

S O P H O K L E S .

/:ep.393.:/.

Sophokles a testileg,

lelkileg egyaránt megáldott, tökéletes férfi-ideál.

A γυμναστική παιδεία karöltve a μουσική παιδεία --val
irigylésre méltó alakot formált belőle. Valóban a sors
semmit sem tagadott meg tőle. "Kegyesek voltak irán-
ta az istenek és ritka egyhangúsággal szólnak a ré-
giek szerencséjéről, szeretetreméltóságáról, a köz-
tiszteletről, mely környezte és szép életéről".^{1.}
Formás testben nemes lélek lakott. Harmonikus lélek.
Ezt jelenti Libanios jelzője, aki a nagy tragikust
" θεοφιλής "-nek /ep.393./nevezi.

/:ep.1554.:/. Sophokles Antiginejának 1023.

sorában ezzel magyarázza meg az emberek tévedését:

".....ἀνθρώποι γὰρ τοῖς πᾶσι κοινόν ἐστιν....
σοῦτα μαρτυρεῖν ".Errare humanum est. Ha ismerjük

Sophokles mélyen vallásos felfogását, azt látjuk,
hogy nem az isteni végzet a hibás szerencsétlensé-

günkért, hanem az ember jelleme. Tehát az ember önma-

ga oka bukásának. " Πᾶς ἀνὴρ αὐτῷ πόνει....". /Aias 1366./

Vagy mint Homeros kifejezte: ".....οἵδ' ἔστιν ἀνθρώπων)

καὶ αὐτοὶ σφ' ἑαυτῶν ἀτασθαλίᾳ κενὴν ὑπὲρ μόρον ἄλγε' ἔχουσιν

/Odysseia I.33-34./. Dionysios is majd Homeros ezem

állítására, majd a bölcs Sophoklesre hivatkozik, mikor

1. Péterfy I.: Összegyűjtött műveiről II., 2. l.

azt akarja bizonyítani, hogy mindenki a maga szerencséjének a kovácsa." *Μαρτυρεῖ δὲ καὶ ἔτερος ποιητὴς τῶ σοφῶ Σοφοκλεῖ, κείμενον ἐν χερσὶν Ἀγανθὸν οὐκ εἰδώς, ὁ γινώσκειται, Ἀπελθόν..*". A görögök is már csak a hős Aias halála után tudták meg, kit vesztettek el benne. Élve nem szívesen látták, de halálában mindenkit megrendített:

"οἱ γὰρ κακοὶ γινώσκουσι τὸ Ἀγανθὸν χερσὶν ἔχοντες οὐκ ἰδέναι, πρὶν..... ἐκβάλλῃ τις.....". -/Aias 964-965./.

/:ep.210.:/.

Antoninos meg nem fejthető okokból elhagyta szülőhelyét és a perzsákhoz költözött.

/Amm.Marc.XVIII.5.,1-3.,8.,4./.

Libanios keresi, kutatja ezen elköltözés okát, de úgy találja, hogy Antoninos eljárása rejtvény /*πέρα αἰνίγματος* /marad előtte.

Oidipusra van itt szükség, aki majd megfejti a rejtvényt:

"Οὐδὲ πουν δὲ περιῖόν τις φητοῦμεν, ὅστις ἡμᾶς τῆς ἀπορίας ἀπαλλάξῃ". Sophokles "Oidipos Tyrannos"-ában el-

mondja, mikép fejtette meg Oidipus a Sphinx rejtélyes szellem^u, találós meséjét. Azért Oidipus a közmondások-

ban úgy szerepel, mint okos, ügyes ember, aki előtt nincs titok.

6.

E U R I P I D E S .

A tragikus triász egyik tagjáról sem nyilatkozik Libanios oly elismeréssel és oly szeretettel, mint épen arról, akit az utókor, állítólagos "nőgyűlölete" miatt /L.Csengeri:Eurip., bevezetés^{it}/, csak gáncsolni tudott, Euripidesről. Levelei lépten-nyomon tanúságot is tesznek arról, mennyire a többi fölé emelte Euripidest. Nem számítva azt a feltűnő jelenséget, hogy leveleiben legtöbbször hivatkozik a tragikusok közül Euripidesre, megállapíthatjuk, hogy a megbecsülés oly hangján senkiről sem emlékezik meg a tragikusok közül, mint Euripidesről. Olvassuk el csak a 258. levelét. Szóról-szóra így hangzik: "καὶ χαίρω γε, ὅτι μοι Εὐριπίδης· οὐκ ἔγωγε"

γε, ὁ πῶς τοῦ ποιητοῦ, ὃς ἡτυχηκόσι τῶν πολιτῶν ἀπὸ τῶν
 δραμάτων ἐφύλαξε τὰς ψυχὰς.". E nyilatkozatá-

ból kitűnik, hogy magáénak vallja Euripidest /μοὶ δ'
 Εὐριπίδης/, akit nagyon szeretett és akiért -mint u-
 több mondja- szinte égett /ἠροσκάομαι/. Joggal kér-
 dezhetjük, mi volt ennek a nagy sympátiának az oka, mi
 volt az az elem, mely Euripides költészetében oly annyira
 megtetszett Libaniosnak? Két okát találjuk. Euripides

drámáiban az igaz emberit rajzolta meg, nem a féliste-
 nek, emberfeletti hőroszok világa vesz bennünket körül
 drámáiban. Tehát közelebb állott Libanioshoz is Euripi-
 des, mint a fenséges Aischylos és Sophokles. Ezért másol-
 ták, fordították éppen Euripidest a római drámai írók is
 Enniustól kezdve Senecáig. De ezen általános okon kívül
 van még egy speciális ok is, ami miatt Euripides oly
 közkedvelt volt Libanios korában. Csekély véleményünk
 szerint ez abban leli magyarázatát, hogy "az athéniek
 vitatkozási hajlamát Euripides sokkal jobban és erő-
 sebben beleviszi műveibe, mint elődei. Látszik drámáiból,
 hogy divattá vált a vitatkozás; sőt többé mint divattá;

életszükséglet lett. Euripides az, ki, mint Protagoras tanítványa, az ἀντιλέγειν művészetét teljes virágára hozza a költészetben". -/Péterfy Jenő: Összegyűjtött munkái. II. k. 69. l. / . A második sophisticának képviselői retorikai fegyverekkel vívott szó-csatát, vitatkozást láttak Euripides tragédiáiban. Erre pedig nagy szükség volt a sophistáknak. Euripides drámáiról nagy elismeréssel nyilatkozik Libanios még a 430. levélben is. Térjünk át a részletekre.

/:ep.1036.:/. Libaniost a nikomediai földrengés lelke mélyéig meghatotta. Leveleiben nagyon gyakran vissza-visszatér és sokszor emlegeti azt a szerencsétlen várost, amelyben oly boldog napokat töltött. Csak az idő hoz fájó lelkére gyógyító írt. Megnyugszik az istennek akarataiban, akik sokszor akkor büntetnek, amikor nem is várjuk: "πολλὰ δ' ἄελπτος κρείνουςιν θεοί...". Libanios e sort Euripidestől vette.

Négy drámájában is előfordul e sor, még pedig a "Helen"-ban /1689. s. /, mikor a megcsalt Theoklymenos bosszút akar állani nővérén, a jós Theonoé-n, aki elhallgatta előtte Menelaos kilétét, de a megjelent Di-

oskurok lecsillapítják haragját; az "Andromache"-ban /1285.s./, ahol Peleüs, Neoptolemos nagyatyja megvissasztalja a Hermionétól üldözött Andromachet; majd a "Medeia"-ban /1416.s./, ahol Medeia bosszút áll a hálatlan Jasonon azáltal, hogy ennek új feleségét, Glaukét összeperzseli a neki ajándékozott ruha, mely méreggel volt átítatva; végül előfordul az "Alkestis"-ben /1160.s./, ahol a meghalt Alkestist Herakles életre kelti, hogy megjutalmazza Admetost, Alkestis urát a szíves vendégbarátságért. Mind a négy drámában az utolsó sorokban van e gnomikus elv, mindegyik drámában a kar szava: "πολλὰ δ' ἄε' ἔλπτω κρείττους ἑοί". Theoklimenos is csalódott reményében, mivel Helena hazatért Menelaossal, Hermione sem érte el célját, aki Andromache megrontására tört, a hűtelen Jason sem volt boldog Glauké-jával, mert: "πολλὰ δ' ἄε' ἔλπτω κρείττους ἑοί".

/:ep.487.:/. Himerios fia, Jamblichos, akit Libanios nagy tudása miatt "βασιλεύτης"-nak nevez /ep.1072./, hatalmas vagyonnak örököse. De kincsei-

vel kevest törődött, annál nagyobb gondja volt azonban arra, hogy hűséges, megbízható barátokat szerezzen."

Ἐπειδὴν Εὐριπίδην δέμοντα τοῦν ἔχοντος εἶναι
φίλον πρὶς ὅσα χρημάτων πολλῶν ἰαχῇ.

".

Ilyen jó barátja volt Heraklesnek Euripides szerint Theseus, aki az elbukott hőst, az emberi szeretet mindenható hatalmával felemelte. Felkeltette benne az önbizalmat, aki már -nejének és gyermekeinek megölése után- az öngyilkosság tervével foglalkozott. Theseusnak barátja iránti önzetlen szeretete és őszinte barátsága helyreállítja Herakles lelki egyensúlyát:"

ὅστις δὲ πλοῦτον ἢ σθένος μᾶλλον φίλων
ἀγαθῶν πεπαισθαι βούλεται, κακῶς φρονεῖ.

(Ἡρακλῆς καὶ Νόστις" ./1435-36/. Lehet, hogy Libanios Euripides Orestésének hatása alatt jutott a hű barát megbecsülésének gondolatára, mert Orestes szájából is halljuk a veszélyben is oldalunkon álló jó barát apotheosisát:"

οὐκ ἔστιν οὐδὲν κρείσσον ἢ φίλος ἀγαθός,
οὐ πλοῦτος, οὐ τυραννής....

"./Orestes, 1155-1156./.

/:ep.1059.:/.

Libaniost Julián császár

363.-ban történt halála nagyon érzékenyen sújtotta. Hogy is ne, hiszen jövődő vágyainak teljes meg^híu-
sulását látta a pogányság újjáélesztésén dolgozó
császár halálában. Hiszen írónkat nemcsak Julián sze-
mélye, hanem még inkább tervei, szándéka hangolta,
boldog^lította. De most Julián halálával vágyainak tel-
jességét füstbe menni látta. Egy röpke pillanat, a-
mely századokra szóló reménységnek vágta utját. "Τὸν
πάντα δ' ὀλβον ἤμαρ ἐν κ' ἀφείλετο ". A szerencsét-
len, utolsó leányától, Polyxenától megfosztott Heka-
bénak, a nemrég dús és hatalmas Priamos király öz-
vegyének jajkiáltása e szomorú akkord, amely akkor
hangzott el ajkáról, midőn utolsó életben maradt
leányát a kérlelhetetlen Odysseus kiragadja karjai-
ból, hogy Achilleus holttestén kiontsa a leány vé-
rét. Valóban elmondhatta magáról Hekabe: "καὶ γὰρ γὰρ ἦν
ποτ' ἀλλὰ νῦν οὐκ εἶμ' ἐτι, τὸν πάντα δ' ὀλβον ἤμαρ
ἐν κ' ἀφείλετο. ". - / Ἑκάβη , 284-5. /.

/:ep.1238.:/.

Spektatos Aristainetost, mi-

kor ennek felesége meghalt, meglátogatta. Vigasztal-

ni jött, hogy a sors csapásait feledtesse jó barátjával. Libanios meg van győződve, hogy Aristainetosnak Spektatossal való társalgása elűzi a but, véget vet a bánatnak /πέρας τοῖς τῆς λύπης/. Spektatos vigasztalása jótékonyan hatott, jobban, mint Herakles abbeli ígérete Admetosnak, hogy nagy lelku, önfeláldozó feleségét Alkestist életre kelti: "Πο' μὲν γὰρ Ἡρακλῆους οὐ πολὺ χρονίαι δὲ οὐδ' Ἡρακλῆς ἐποίησεν, ἀλλ' ἡ Ἀλkestὶς ἀντιοῦσα, ὡς ἄνθρωπος ἐστίν.". Euripides "Alkestis" c. tragédiájában elmeséli, hogy Herakles, mivel meg akarta jutalmazni Admetost nagylelkü vendégbarátságáért, életre keltette nemrég elhunyt feleségét, Alkestist, aki ura helyett feláldozza életét.

/:ep.1237.:/. Libanios két tanítványa /τῶ νεανίσκῳ τῷδε/ -nevük nincs megemlítve- nagyon sokat betegeskedett, nagyon gyakran voltak orvosi kezelés alatt /ἐν χερσὶν ἰατρῶν. . ./. Mivel az orvoslás sokba került a szegény fiúknak, más munkát is kellett végezniök, amiből pénzt szerezhettek, mert "πενία πολλὰ ἂν ποιεῖν ἀναγκάσκει ἀνθρώπους". Orestes Euripides Elektra-jában arról dialogizál Elektrával,

hogy mi az a mérték, amely szerint az embereket itél-
nünk kell. Vagyon szerint nem lehet, de ha valaki sze-
gény, még ez sem lehet jogcim arra, hogy őt megvessük,
habár igaz, hogy "Πενία δίδασκει ἀνδρα γ' ^{χρεῖα κακόν} /.../ 376./.

Azt a gondolatot, hogy a szegénység sokra megtanítja
az embert, szinte kényszeríti, Libanios Euripidestől
vette. Hasonló gondolatot találunk Theognisnál is, a
gnomikus elegia ezen kiváló képviselőjénél: "Ἄνδρ'
ἀγαθὸν πενίᾳ πάντων δάμνησι μάλιστα". -/173./.

/:ep.471.:/.

Letoios sophista /ep.103./

kiváló családból született /γένους ἐπιφανείᾳ /Politi-
kai pályájára nézve feddhetetlen volt /λειτοργῶν
ἀμειψόμενοι /, szónoki működésével pedig csak dicső-
séget szerzett /τῷ δὲ καλῶς δέχεσθαι.../. Mindezen jó
tulajdonságaihoz nemes ízlés és becsületes erkölcs
/εὐόποι/ járult. De ezen kiválóságai nem tették őt
büszkévé, sőt a sors csapásai sem keserítették el.

"Τούτον οὐτε εὐτυχία πώποτε ἐπῆρεν, ἐν δυσκολίᾳ
δε οὐκ ἐπλήξεν, Εὐριπίδου μεμνημένος". Libanios

Euripides Herakles c. tragédiájára gondol. A tragédia
főhőse a félisten Herakles, aki emberfeletti, mindent

legyőző erejével az Olymposra küzdötte fel magát. Herakles, miután 12.-ik küzdelmét is sikerrel elvégezte, t. i. felhozta az alvilág szörnyeteg őtét, Kerberost, családi boldogságot remélt megérdemelt jutalmul. De mivel ez a nyers erő megölte fiát és feleségét, nem talál nyugtot. Elkábította a szerencse. Ezért énekel a kórus oly megadással, amire Libanios is hivatkozik: "ὁ χρυσὸς δ' ἐ' εὐτοχίᾳ φρονεῖν βροτοὺς ἐξαίρετα, δύνασιν ἀδίκων ἐφέλκων. . . .".
/774-777./.

7.

ARISTOPHANES.

/:ep.258.:/. Ez a levél Libanios legérdekesebb levele. Orthographiájával foglalkozik benne írónk, az etacizmus és itacizmus kérdését fejtegeti. A kérdés

konkretizálva ez: " πῶς δ' εἴ τὸ ἠράνλευς λέγειν... ".

Elveti a χ etacizmust, hⁱve az itacizmusnak, mert Libanios szerint az iotá-t /τὸ ἰῶτα /is ki kell mondani. Libanios ezen nézetét sokan kicsinyeskedésnek, szőrszálhasogatásnak találták, ki is nevették ezért, mert a kérdést ép oly alantossnak találták, mintha valaki azon vitatkoznék és azt boncolgatná:

mekkorát ugrik a balha: " ἦδη δέ τις καὶ κατεγέλασε που. καὶ οὐ πρὸς μεγόνων ἔφησέ με φροντίσεις, ἢ οὐς, ἔφησεν ἡ κωμωδία σκοπεῖν πρὸς τῶν τῆς φύλλης πόδων... ".

Aristophanes a "Felhők" c. vígjátékában gúnyolja, kiszínezi Sokrates szőrszálhasogató filozófiáját /τοὺς σκινδαλάμους.../. Mikor Strepsiades elment Sokrateshez, hogy felvétesse magát tanítványai közé, akkor kérdezte épen Sokrates egyik tanítványától: " φύλλαν ὁ πόσους ἀλλοιοῖτε οὐς αὐτῆς πόδας... ".

/Felhők, 1451./.

/:ep.441.:/.

Hierax kiváló szónok és sophista volt. Mikor Kyzikos városa pályázatot hirdetett tanítói állásra, habár a híres Hierax is pályá-

zott, még sem őt választották meg, hanem egy sokat
fecsegő /κολαλιός /, Libaniostól meg nem nevezett e-
gyént. Majd Libanios elmésen Aristophanes szavaival
folytatja: "ἀλλ' ἄτεχνῶς τὸ Ἀριστοφάνους· ὁ Θεόγνης
ἀν' Ἀρχύλου...". Ez a sziporkázó, gnomikus elv Di-
kaiopolis szájából hangzott el, aki az "Acharnae-
liek" c. vígjátékban azzal csúfolja az athénieket,
hogy a jó /lakedaemonokkal való/ béke~~re~~ helyett min-
dig a rosszat választják: "δὲ δὴ κεχήμεν προσδοκῶν
τὸν Ἀρχύλου, ὃς ἄνεπεν, Εἰσαγ' ὦ Θεόγνη τὸν χρῆσιν...".
/10-11./ "Τὸν Ἀρχύλου", Aischylos egyik darab-
jára vonatkozhatik, mert a nagy tragikus, már 456.-
ban meghalt, Aristophanes e vígjátékát pedig csak
425.-ben hozták színre. Theognis gyenge tragedia-
költő volt Aristophanes idejében, aki egyike volt
a 30 tyrannusnak.-/V.ö.: Christ: i. m. 279. l./ Miként
az athéni színpadon Theognis értéktelen darabjait
kivánta a nép Aischylos tragédiái helyett, ép úgy
Kyzikos műveletlen népe eltaszítja magától a hi-
res Hieraxot csak azért, hogy egy teljesen ismeret-
lent válasszon meg.

/:ep.648.:/.

Antiochiába, mint a birodal-

omnak fontos gócpontjába gyakran ellátogattak ma-
gasrangú állami hivatalnokok. Julián császár nagy-

bátyja is kitüntette a várost személyes megjelené-
sével. Egy ilyen látogatását írja le Libanios ebben

a levélben. Elmondja, mily kedvesen fogadta és mily

nagyra becsülte őt Julián. "Ἡ δὲ δεξιὰς λαβόμενος, οὐ
μενδύει οὐκ ὡμμάς, οἱ τε χαριεστάτος καὶ ῥόδων ἡ δόσιν ἐπ'πατέμεν."

A legutólsó kifejezést "καὶ ῥόδων ἡ δόσιν ἐπ'π. με" A-

ristophanes "Felhők" c. vígjátékából vette, ahol

Theidippides Strepsiades athéni polgárnak, Sokrates
tanításától felfuvalkodott és apja tanítását semmi-

be nem vevő fia így kéri apját: "πάντε πολλοῦ τοῦ

ῥόδου" .-/1330./ .Hasznló frázisok vannak még a 910.

és 912. sorokban.

/:ep.67.:/.

Libanios a beteg Kleobulos szá-

mára kér segítő kezet Hyginostól, a konstantiná-

polyi orvostól /ep.76., 395./ .Kleobulos baja nem tes-

ti baj /οὐ πυρετός, οὐδ' ἑλγχοι κεφαλής /, hanem sú-

lyosabb annál: "Severus áskálódik ellene: δ'ἀκνελ τὸν
ἐταῦρον Σευήρου ἐκ τῶν οὐδωμάτων.".

Strepsiadest, akit pazarló felesége és könnyelmű fia anyagi romlásba döntött, Aristophanes "Felhők"-jében nem Severos zaklatja, hanem a "Δήμαρχος", aki a polgárok törzskönyveit vezette, behajtott a vámokat és adókat. Ennek a "Δήμαρχος -"-nak alakja jelenik meg éjjel is Strepsiades előtt és nem engedi még aludni sem, mert: "δ' ἀκνει με Δήμαρχος τῆς ἐκ τῶν στρωμάτων". - /37./.

/:ep.78.:/.

Libanios - mint már láttuk - nagyon humoros, szinte goromba leveleket váltott Anatoliosszal. Szemére veti Anatoliosnak azon eljárását, hogy szereti az őt körülhízelgő tömeget és lenézi a nála alantabb állókat. Anatoliosnak nem tetszett Libanios nyílt feddése, de Libanios arra hivatkozik, hogy nyílt szókimondásának maga Anatolios volt az oka. "ὅτι κρεῖττον οὐκ ἔστιν κινεῖν τὸν ἀνὰ χυρὸν". Anagyros ἀνὰ χυρὸς / meleg éghajlat alatt dusan tenyésző növény, melynek kiállhatatlan bűze volt, ha szétdőrzöslték leveleit. Azért az olyan embert, aki másnak rossz tulajdonságait, gyöngeségeit szellőz-

teti, "τὸν ἀνάγκυρον κινῶν" -nak nevezték. Adagiumszerű ez a Libaniostól is használt phrasis: "τὸν ἀνάγκυρον κινεῖν". Ugyancsak ezt a phrásist használja Aristophanes "Lysistraté"-jában "ὁ γοῦν ἀνάγκυρός μοι κεκινῆσθαι δοκεῖ" "-/68.s./.

/:ep.113.:/. Argyrios fia apját, holott ez már nagyon öreg volt, elhagyta és elment más vidékre. Libanios, hogy kifejezze Argyrios öreg voltát, "δαλλοφóρος" -nak nevezi. A panathaenaiák ünnepén azok az öregek, akik már másra nem voltak valók, olaj ágakat / δαλλούς /vittek/ φέρειν/ és ezeknek volt a nevük/ δαλλοφóροι /. Philokleon is magát öreg társaival együtt "δαλλοφóροι" -nak mondja: "δαλλοφóροι καλούμεθα" "-/Darazsak:554.s./.

/:ep.60.:/. Libanios az örültség fogalmának kifejezésére a "μελαγχολᾶν" "igét használja; pl. τοῦτον ἤδη καὶ μελαγχολᾶν ἤρουμεν. Karion is, Chremylos szolgája, urának különös balfogásait csak az örültséggel tudja megmagyarázni./Plutos 12.: μελαγχολᾶν ;v.ö.Madarak 14./.

/:ep.716.:/. Libaniosnak az volt a szokása, hogy tanításáért semmiféle honorariumot nem szabott ki. A szülőkre bízta vajjon fizetnek-e és mennyit. "Er klagt häufig darüber, dass die Eltern wenig oder nichts bezahlten". -/Neue Jahrb.f.d.kl.Alt.1907.XX.64.s./.

Ebben a levélben is arról panaszkodik, hogy sokan voltak és most is vannak tanítványai között hálátlanok /κακοί/. De két tanítványának Apollinarisnak és Gemellosnak hálát szavaz azért a nagy jószágukért, amellyel e két tanítvány mindig viseltetett mestere iránt: "ἀλλ' ὁμῆς γε χρηστοὶ καὶ τὸ τῶν πελαγῶν μᾶλλον ἢ τὸ τῶν κριῶν ἐπαινοῦντες". A régi görögök azt gondolták

ugyanis, hogy a gólyák /Πελαγχοί/ /saját husukkal táplálják kicsinyeiket, viszont ha felnőnek a fiatalok, táplálni tartoznak szüleiket: "ἀλλ' ἔστιν ἡμῖν τοσοῦτον ὄφινον νόμος παλαιὸς ἐν ταῖς τῶν πελαγῶν κύρβεσιν; ἐπὶ ἡν ὁ πατήρ ὁ πελαγὸς ἐκπεσχοίμους πάντας ποιήσῃ τοὺς πελαγχιδεῖς τρέφων, δεῖ τοὺς νεοττοὺς τὸν πατέρα πάλιν τρέφειν.

".-/Madarak 1353-1358./..Tehát Gemellos és Apollinaris az a két fiatal πελαγχοί ,a-

kik nem feledkeznek el már megöregedett atyjukról.[/]

PROZAIKON

A három fő prózai műfaj: *regény, elbeszélés, novella*.
Rögzökkel: *terjedelmük, B./* *oklód és filozófia.* A
kultúr művek a *receptek és a ritmus által kötöt-*
tek/eratin vintés/, a próza azonban szabadon folyik,
ilyen kálissai nincsenek/vezetése/. *Az eszt,*
mivel a próza **PRÓZAI RÓK.** *vezetése,* a *reg-*
tanlásra nem olyan alkalmas, mint a kultúra. A
kultúsectben nagy szerepe van a *szavak összefüggé-*
sének és a ritmusnak, *mivel könnyen belevésődik az*
emlékeztetés, a *próza* *ugyanis nem mondható el,* *azon-*
a pszichológiai alapot írható meg, *hogy írónk is sok-*
kal kevesebbnek hívhatók leveleiben a prózai rók
műveire, *mint a kultúr alkotásaira.* A *998. leírásban,* a
mely alatta a kánonát és a az olvasandó írókat,
prózaírók közti Dezsőszentkúti és Gyulai, *mint a* *for-*
terikai Székely, Herceg és Zsuzsanna, *mint a*
történetírók legkiválóbbait említi. A *1883. le-*
veleiben a filozófia és a legmagasabb elismerés

A három fő prózai műfaj/ *πρῶτος λόγος* / a görögöknél: a történetírás, szónoklás és filozófia. A költői művek a versmérték és a ritmus által kötöttek/oratio vincta/, a próza azonban szabadon folyik, ilyen bilincsei nincsenek/oratio soluta/. Ép ezért, mivel a próza folyó beszéd, nincsenek korlátai, a megtanulásra sem olyan alkalmas, mint a költészet. A költészetben nagy szerepe van a szavak összefüggésének és a ritmusnak, miáltal könnyen belevésődik az emlékezetbe; a prózáról ugyanez nem mondható el. Ezen a pszichológiai alapon érthető meg, hogy írónk is sokkal kevesebbszer hivatkozik leveleiben a prózaírók műveire, mint a költők alkotásaira. A 956. levélben, amely szinte a kánonát adja az olvasandó íróknak, a prózaírók közül Demosthenest és Lysiaszt, mint a retorikai irodalom, Herodotost és Thukidydest, mint a történetírók legkiválóbbjait emlegeti. Az 1205. levélben a filozófiáról is a legnagyobb elismeréssel

nyilatkozik és kéri tanulóit, hogy több gondot fordítsanak a filozófiai tanulásra: "ἐγὼ δὲ καὶ τῶν μαθημάτων ἐπιμέλεια πλείων". Hogy itt a "μαθήματα" szó a filozófusok tanulmányozására vonatkozik, ki-világlik a levél folytatásából: "ὁ δὲ πᾶς πόνος Ἀριστοτέλους καὶ Πλάτωνος δογμάτων ἐπιστήμη."

Időrendi sorrendben haladva letárgyaljuk először a történetírás képviselőjét, Thukidydest, akit felhasznált Libanios, majd a filozófus Platont és a szónok Isokratest és Demosthenest.

1.

THUKYDIDES.

/:ep.1078.:/. Thukydides a peloponnesosi háború nyolcadik évében /423/ az athéniek vezére Euklesszel együtt. Feladatuk volt, hogy a thrák partvidé-

ket, különösen Amphipolist, amely thrákiai uralmuk fenntartására nagyon fontos volt, megvédjék Brasidas spártai király ellen. Eukles Amphipolis közelében tartózkodott hajóhadával, amikor a spártaiak megtámadták a várost. Thukydides viszont Thasos szigeténél állott lesben. Vezértársa szorongatott helyzetében segítség¹et kért Thukydidestől, de ő legjobb igyekezete mellett is megkésétt: Amphipolis ellenség kezébe került. Ekkor az athéni nép, amelynek józan demokratiája már ebben az időben ochlochratiává fajult, elhamarkodott ítéletével 20 évi számkivetésbe küldte írókat. Ezen idő alatt bő alkalma nyílt neki arra, hogy a háború elején megkezdett nagy történeti művét tovább folytassa. A száműzetés keserveit Libanios szava szerint történelmi művének kidolgozásával igyekezett feledtetni: "τοῦτο καὶ Θουκυδίδης τὴν ψυχὴν ἐποίησεν ἐλαφρὰν.".

/:ep.1309.:/.

Anatolios az ügyvéd, sokaknak vagyoni romlása által tett nagy gazdagságra szert.

Libanios inti, hogy Thalassios gyermekeinek vagyonát kimélje meg, hogy a másokkal szemben elkövetett jog-

talankodásait ezzel üsse helyre: "Ἰνδὲ δὴ τὰ ὑπόλοιπα
φύλαξον καὶ ἀφάρισον ὥστερ' ὁ Θεοκυδίδης φησὶν ἀγαθὸ
κακόν.". Irónk Periklesnek Thukydidestől

fenntartott beszédére céloz, amelyben a nagy állam-

férfiú azoknak is bocsánatot ad, akikhez polgári é-

letükben szenny tapadt ugyan, de hősiecs magavisele-

tük által helyre ütötték hibájukat a peloponnesosi

háborúban: "ἀγαθὸν γὰρ κακὸν ἀφανίσαντες κοινῶς μᾶλλον
ὑφέλησαν ἢ ἐκ τῶν ἰδίων ἐβλάψαν.".

/II.42.,3./.

/:ep.248.:/.

A konstantinápolyi születésű

Euthérios nagyon sokat fitymáltat Libanios irodalmi mű-

ködését, τὸ ποιῆσειν ἢ μὲν λέγω τὰ πρᾶγματα /, miután ma-

gas hivatalát elfoglalta, holott azelőtt jó viszony-

ban voltak egymással. A csendes természetű Libanios

kérte őt, hogy hagyjon fel ócsárlásaival, izléstelen

rágalmaival, hiszen: "ἴσεται δὲ ἔγκλημα χάριτι τε-

λευταία καιρὸν ἐχούσῃ, καὶ τοῦτο οὐκ ἔστι, εἰ περ οὐκ ἔστι

Θεοκυδίδην.". Epidamnos mi-

att - Thuk.I.k.24.f. - versengés támadt a kerkyra-
beliek és a korinthusiak között. Szövetségesül mind-
egyik Athént akarta megnyerni. Követséget küldött te-
hát mindegyik fél Athénbe. A korinthusi követek ígér-
ték, hogy Athénnek előbbi rájuk nézve sérelmes poli-
tikáját feledni fogják, ha kellő időben segítséget
nyújtanak, mert hiszen a kellő időben nyújtott jóté-
temény el tudja feledtetni az előbbi rossz indula-
tot: "ἡ γὰρ τελευταία χάρις καλὸν ἔχουσα, καὶ ἐλλείποντι ἡδοναται
καὶ ἔλποντι ἐγκαταλείπειν."

/1., 42., 3./ Ez a gondolat a 360. levélből is kitűnik.

2.

P L A T O N .

Platonnak és Aristotelesnek történeti hatása
az utókorra megmérhetetlen. Velük a görög bölcsélet
fejlődése tetőpontjára ért. Filozófiai rendszerük

teljes egész, nemcsak alapot adtak a további gondolkodásnak, hanem fel is építették hatalmas, szisztematikus épületüket, Mégis kettőjük közül Libanios kora tudta jobban becsülni Platon munkáit, mint tanítványaét Aristotelesét, mert a mester műveiben az igazságot /τὴν ἀληθείαν / együtt kapta a szép stílussal /εὖ ἡνωττα /, ep. 703. / . Platont nemcsak az iskolákban olvasták / ep. 581., 828. Z. /, hanem még egészen más munkakörrel elfoglalt tisztviselők is / ep. 558., 1078. / . Platon tanulmányozása nevelte híressé Themistioszt ép úgy, mint Julián császárt / ep. 1111. / . Ha valaki valamely tudományágban nagyot alkotott, azt mondotta róla Libanios: nagy mint Platon a bölcséletben, / Πλάτωνος σοφία /, ep. 1597. / . A halálesettől lesújtott vigasztalást, a filozófus mélyen járó gondolatokat talál irataiban / ep. 1239., 703. / . Nagy tudásának egy részét Libanios szerint utazásai alkalmával szerezte / ep. 1050. / . Libanios általában nagy tisztelettel beszél a filozófusokról. Így buzdítja erre a tiszteletre egyik társát: "φιλοσόφους μετὰ τοὺς θεοὺς θεράπευτέον,

"ἐγγὺς ὄντας τῶν θεῶν....."./ep.1524./.

/:ep.670.:/.

Julián császár nagyon sze-

rette Libaniost,mivel benne a haldokló pogányság e-
rős bástyáját látta.Egymással való levelezésük sű-

rű.Libanios is örömmel látta a trónon Juliánt,egy-
részt,mivel a pogányság visszaállítóját tekinthette
benne,másrészt,mivel Julián személyében az állam egy

oly bölcs kormányzót kapott,amilyent Platon is ó-
hajtott államfőnek:"μοὶ βασιλεὺς(κ.Ιουλιανός),ὃν πάλα

Πλάτων ἑστῶν ὁψέ πόν' εὖρε.....".

A filozófus Juliánban látta azt az államfőt,aki né-
pét boldogítani tudja.Platon ideális államának tár-

sadalma 3 részre oszlik:az 1. osztály az ἄρχοντες ,
akikben a hosszú tanulás által megvan a σοφία .A 2.

osztály a φύλακες -ek osztálya,akikben az ἡσ-
φεία kulminál.A 3. osztály a σιμωυργοί -ok osz-

tálya,kiknek kötelessége dolgozni az archonokért és
a katonákért.Kell,hogy az államban a józanság/σωφ-

ροσύνη/erénye uralkodjék,a józanság erénye pedig,

mint minden más erény,tanulás által /τῷ μανθάνειν /

szerezhető meg Platon szerint, azért tehát azok kormányozzanak az államban, akik tanultak filozófiát vagyis bölcsek/ σοφοί /. Platon a " Πολιτεία " VI. könyvében értekezik erről, itt mondja ki elvét: " ἔν αὐταῖς (τοῖς αἰσθεταῖς) οἱ φιλοσοφοὶ ἀρξέωσιν " .- /VI.3.E./.

/:ep.1188.:/. Libanios többször volt békébíró egymást rágalmazó és sértegető barátai között. Ebben a levélben megdicséri egyik veszekedő barátját, mivel már rájött arra a meggyőződésre, hogy jobb jogtalanul szenvedni, mint jogtalanul cselekedni és hogy a legnagyobb rossz a világon a jogtalan cselekedet. " Εἰ δὲ καὶ σοὶ δοκεῖ μετὰ τοῦ Πλάτωνος τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι μᾶλλον εἶναι κακόν, εἰ καὶ σοὶ μᾶλλον ἢ τῷ δεχασθῆναι ". Libanios ezt az eszményi gondolatot Platon Gorgiasából vette, ahol Sokrates a szónoki tudásával hencegő Polosnak, aki a szónak ügyes forgatásával még a rosszat is megengedettnek tartotta, kimutatja, hogy " μέγιστον τῶν κακῶν τυγχάνει ὃν τὸ ἀδικεῖν ", majd a dialógos folyamán tovább fejtegeti Sokrates Polon előtt a törvényesnek és igaz-

ságosnak fogalmát /νόμιμόν τε καὶ δίκαιον...../ és arra az eredményre jut, hogy a jogtalan cselekvés /ἀδικεῖν κερῖον ἢ κακόν...../ rosszabb, mint a jogtalan szenvedés /ἀδικεῖσθαι /.-/Gorgias 469.B.483.A.Politeia B.359.A.V.ö.Lib.ep.167./.

/:ep.121.:/.

A görögök vallási élete nem nyugodott határozott dogmatikán és erkölcsstanon.A keresztény tanítás szerint hazudni soha, semmiféle körülmények között nem szabad, bármily veszedelmet hártanánk el általa.Platon szerint is kell, hogy az igazságosság és az igazságszeretet legfőbb erénye legyen a polgárnak, a költőnek.De Platonnál ez az erkölcsi törvény nem volt egyetemes jellegű és nem volt mindenkire kötelező, mert szerinte az állam uralkodóinak, de csakis nekik, szabad hazudni, ha az ellenség elámításáról, a polgárok jólétéről van szó, vagyis ha a hazugsággal jót érnek el."Ποῦς ἄρχουσι

δὴ τῆς πόλεως εἴπερ τισὶν ἄλλοις προσήκα φεύδειςθαι, ἢ πολέμων ἢ πολιτῶν ἕνεκα ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς πόλεως."

~~X~~

/Respublica III.3.B./Libanios is Akakios hazugsá-
gát Platon ezen hibás erkölcsi laxismusával menti.

Mert Akakios is hazú¹dott, de hazú¹gsága miatt fia
jobbá lett." Ἐψεύσω μὲν, ἀλλ' ὁ παῖς σοι τῷ ψεύδει
γεγένηται βελτίων. - Τῷ δὲ τοιούτῳ ψεύδει καὶ
τῇ Πλάτωνος πόλει χώραν ὀφεί¹μεν.....
οὔσαν.....".

3.

R H E T O R I K A .

A rhetorika még Libanios korában is megma-
maradt annak a varázsvesszőne^k, melynek erejével a szó-
nok hallgatóit le tudta nyugözni. A tanulóknak nem-
csak az iskolában kellett a szónoklás művészetét tanul-

~~ma~~ni, hanem még otthon is. Érdekes esetet említ erre vonatkozólag Libanios. Hygienos unokaöccs^é /οἱ ἀνεψιοί/ otthon oly hangosan /μεγάλῃ φωνῇ / végezték rhetorikai gyakorlataikat / τοὺς λόγους συλλέγοντες /, hogy még álmukban is /τὸν ὕπνον ἀφαιρούμενοι / annyira zavarta e két fiú a szomszédokat, hogy némelyeket a házbeliek köz^{ül}l kizavartak / τοὺς μὲν ἐξήλασαν /, mások meg szinte betegek / τοὺς δὲ ἐπέτρυσαν / lettek folytonos lármájuktól. -/ep.24./.

Még az állami hivatalnokoknak is szükségük volt a szónoklás művészetét elsajátítani. "Namentlich aber hielt er /sc. Konstantin/ darauf, dass keiner in den Senat gelangte, dessen rhetorische Bildung nicht auf der vollen Höhe stand, welche die Sitte der Zeit vorschrieb". /Otto Seek: i.m. IV., 34.S./.

Valóban Libanios szava szerint az életnek minden körülményeiben szükség van rhetorikai tudásra: "οὐδεὶς γὰρ βίος ἀπὸ ῥητορικῆς ἀποχύνεται....". /ep.140./.

Írónk is megerősíti Konstantin rendelkezését /ep.154., 189./.

Szerinte a szónoki tudás már magában véve is elégséges, hogy magas politikai állást biztosítson,

mert Eutherios is csak ezen az alapon jutott el magas hivatalába: "οὐ τοι τὸ ἄρχεῖν ἔχεις ἀπὸ τοῦ δύνανθαι

ἀρχεῖν.". /ep.248./ . Libanios a szónoklásban való jártasságot "λόγων δεινότης" -nak /ep.141./, a szónokot pedig, aki jártas, "ἔχων τὴν δύναμιν τῶν λόγων", vagy "φίλος Ἐρμούκρου", vagy "δεινὸς ῥήτωρ" ^(ep.103) vagy egyszerűen ῥήτωρ /ep.244./-nak nevezi.

a.

I S O K R A T E S .

/:ep.936.:/.

Protagoras πάντων χρημάτων

μέτρον ἀνθρώπου tételével a szubjektíven érző és gondolko-

dó alanyt tette az igazság mértékévé. Gorgiasnak e-

gyetlen filozófiai munkája "περὶ τοῦ μὴ ὄντος ἢ περὶ

φύσεως

" a szkepticizmus hitvallása.

Mindketten a tudás relativizmusát hirdették vagyis

a mindenben való kételkedést, de csak azért, hogy pozitív tudásuk romjain az ékesszólás fényes palotáját építsék fel. Szónoki ügyességükkel vállalkoztak a rosszabb ügyet a jóval szemben győzelemre vinni, segíteni. Mivel a tartalmi igazságot kevésre becsülték, bizonyos formalizmussal, ügyes technikával iparkodtak gondolatszegénységüket palástolni. Ezek tanítványa volt Isokrates, aki Libanios szerint a nagy ügyet bő beszédével silánnyá, a kis dolgot naggyá tudja tenni: "Ebben a tekintetben hasonlít Libanios szerint Abureioshoz" Πάνυ μοι βεβαίουσιν δοκεῖς τὸν Ἰσοκράτους λόγον, ὃν πρὸς τῆς τῶν λόγων Ἰσοκράτης εἶπε φύσεως, ὅτι ἄρα οἱ οἱ τέ εἰσιν ἄρα μικρὰ καὶ μεγάλα καὶ δεῖν.....".

Isokrates "Πανηγυρικός" -ának szavai ezek, ahol a szónoklat nagy hatalmát festi az emberekre /I./.

Isokrates ugyanezen szavaira hivatkozva állapítja meg Libanios a sophista feladatát: "τὰ μεγάλα μικρὰ ποιεῖν" "-/ep.1584.,1084./.

Isokrates Demonikoszhoz írt parainesisében mondja barátaink ki-

választásánál az óvatosságot a legfőbb szabálynak.

Ezen beszédéből nagyon sok helyet idézhetnénk, azonban

elég megemlítenünk a következőket: "Μηδένα φίλον

ποιού, πρὶν ἂν ἐξετάσῃς, πῶς κέχρηται τοῖς πρότερον
φίλοις " /24.f./, vagy: ἀρχὴ γὰρ φιλίας μὲν ἔπαυτος,
ἔχθρος δὲ φόβος ", /33.f./. Libanios a 18. és 418. le-

vélben alludál Isokrates ezen arany elveire, kinek em-

lített beszéde oly ismerős volt az akkori időben, hogy

a szónoki iskolákban is tanították /ep491./.

b./

DEMOSTHENES.

Demosthenes a világirodalom legnagyobb szónokai
közé tartozik. Hatása az utókorra rendkívüli. Írónk nem
egyszer megvallja, hogy sokat tanult és vett át Demos-

thenestől: "ἐγὼ παρὰ τοῦ Δημοσθένους λαβὼν.".

-/ep.17./ . Mit vett és mit tanult Libanios Demosthenestől? Először is, mint már kifejtettük, a graciosus attikai stílust. De nemcsak ezt leste el Demosthenestől, hanem a tárgyat is, amiről beszélt, mert ezeket használta fel iskolai gyakorlatokul /ep.407./ . Hiszen ismerős tény, hogy Demosthenes beszédei a retorikai iskolák előadásainak mintaképei voltak, ezeket olvasgatták /ep.246./ . Nem tudtak nagyobb dicsőséget elképzelni, mintha Demosthenesszel versenyezhetnek, mint akinek szónoki rátermettsége /Δημοσθένους δεινότης, ep.1597./ utólérhetetlen. Demosthenes tanulmányozása által lett híressé Themistios /ep.371./, ép úgy, mint írónk. Ismerte a nagy szónok philippikáit is /ep.246./ .

/:ep.1554.:/. Tatianos, Libanios tanítványa /ep.25., 121., 341./ megsértette mesterét /ἡ δίκηνε/, mert a Libaniostól apjához, Akakiosztól küldött levelet nemcsak, hogy nem adta át, hanem még azáltal is fokozta a bajt, hogy rossz tettét, még rosszal palástolta. De írónk nem dob rá követ, mert átlátja az emberi gyen-

geséget. Csak az isten tud mindent jól elintézni: "ἀλλ' ἐκείνῳ (sc. Τατιανῷ) μὲν ἐκ τοῦ ἐπιγράμματος ἀπολογία τις ἔσται τοῦ λέγοντος, τὸ μὴ δὲν ἁμαρτανεῖν ἔστι τοῦ θεοῦ.". Athén városa Fülöp el-

len harcoló és elesett hősök számára egy sírfeliratot készíttetett, melynek utolsó distichonjai:

" μὴ δὲν ἁμαρτανεῖν ἔστι θεοῦ καὶ πάντα κατὰ τοῦ θεοῦ

ἐν βιοτῇ μοῖραν δ' οὕτω φυγεῖν, ἔπορον.

(Περὶ τοῦ Ἐτεφάνου 289.)

≠

/1."

-
1. Libanios a görög irodalom főképviseleőin kívül ismerte a másod- és harmadrangú írókat is. Ezek sem kerülték el figyelmét. Az elegikusok közül Solonról, az ő bölcsességéről/ep.1050./emlékezik meg, de ismeri költeményeit is/ep.762./. Theognist is citálja/ep.250./. A szerelem és bor költőjének, Anakreonnak is olvasta a dalait/ep.285./. Említést tesz Simonidesről/ep.407./ és Aeschynes rhetorról, úgyszintén a nagy orvosról Hippokratesről is/ep.319.,1578./.

IV.

KORTÁRSÁK VÉLEMÉNYE LIBANIOS-

RÓL.

Ime, előttünk áll Libanios, mint a görög irodalom tudásától átítatott görög lélek. A kép, amelyet az egyes írókról elénk rajzol, hű és megkapó. Dicsősége, hírneve épen irodalmi tudása miatt mindenfelé elterjedt, vagyis amint ő kifejezi, akik hallották, csodálták: "τῇ ἀκροῇ τὸ θαυμαστόν... ἐπεταλ". -/ep.142./ .S. Basilios M. már kiemeli őt a többi rhetor sorából, mert nagy szónok volt/ep. 1584./, mert egyesíti magában a mély tudást kiváló pedagógiai tapintattal/ep.1580./ .Basilios, irónk tiszta attikai stílusát/ἀττικίζουσαν γλῶτταν, ep.1601./, mint az attikai írók mély tanulmányozását dicséri/ep.1604./ .S. Gregorios Theologos Libanioszt az ékesszólás mesterének nevezi/ep.89./ .Hírnevét, tekintélyét a századok nem csökkentették, hanem nőttön-nőtt az iránta való elismerés, úgy hogy mint Krumbacher megjegyzi - műveit Thukydides

Platon, Demosthenes művei mellett olvasták az iskolá-
ban is.^{1.}

1. Krumbacher: Byzantinische Litteratur, 505.1.